

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI

VÝVOJ A SÚČASNÉ TENDENCIE V POUŽÍVANÍ ČÍNSKYCH ZNAKOV
V JAPONSKU

Bakalárska diplomová práca

Olomouc 2015

Martin Schir

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁRSKA DIPLOMOVÁ PRÁCA

Vývoj a současné tendencie v používání čínských znaků v Japonsku

Development and current tendencies in the usage of Chinese characters in Japan

OLOMOUC 2015 Martin Schir

Vedúci diplomovej práce: prof. Dr. Zdeňka Švarcová

Kópia zadania diplomovej práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Philosophical Faculty
Akademický rok: 2013/2014

Studijní program: Philology
Forma: Full-time
Obor/komb.: Japonská filologie (JAPF)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
SCHIR Martin	Pastuchov 24, Pastuchov	F12243

TÉMA ČESKY:

Vývoj a současné tendencie v používání čínských znaků v Japonsku

NÁZEV ANGLICKY:

Development and current tendencies in the usage of Chinese characters in Japan

VEDOUČÍ PRÁCE:

prof. Dr. Zdeňka Švarcová - ASJ

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Popis narůstání znalosti čínských znaků v japonském prostředí, jejich užívání (kanbun, kanši, kandži-kana madžiri) v písemném projevu, jejich čtení (ondoku, kundoku) a postupné splývání sino-japonských slov s původními japonskými slovy v celku slovní zásoby staré i moderní japonštiny. Výuka znaků na základních a středních školách, zpřesňování pravidel pro užívání znaků v poválečném Japonsku a současná praxe.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

1. Acudži, Tecudži. Šitteokitai kandži no čišiki. Kjóto: Janagihara Šuppan, 2000.
2. Boltz, William G. The origin and early development of the Chinese writing system. New Haven, Connecticut: American Oriental Society, 1993.
3. Fukuda, Cuneari. Wataši no kokugo kjóšicu. Rozšírené vydanie. Japonsko: Čúkó Bunko, 2002/03.
4. Karatani, Kódžin. Origins of Modern Japanese Literature, transl. and ed. Brett de Barry, Duke. University Press, 1993.
5. Linke, Angelika, Markus Nussbaumer a Paul R. Portmann. Studienbuch Linguistik. Tübingen: Niemeyer, 1991.
6. Sato, Hitomi. Acquired Dyslexia in Japanese: Implications for Reading Theory. University College London [online]. 2007.
7. Širakawa, Šizuka. Kandži hjakuwa. Tókjó: Čúkóron Šinša, 2000.
8. Tódó, Akijasú. Kandži bunka no sekai. Tókjó: Kadokawa Senšo, 1982.
9. Tódó, Akijasú. Kandži no kako to mirai. Tókjó: Iwanami Šinšo, 1982.
10. Watanabe, Minoru. Nihongoši jósecu. Tókjó: Iwanami Šoten, 2005.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Prehlasujem, že som bakalársku diplomovú prácu *Vývoj a súčasné tendencie v používaní čínskych znakov v Japonsku* vypracoval samostatne pod odborným dohľadom vedúceho práce a uviedol úplný zoznam citovanej a použitej literatúry.

V Olomouci dňa 2015

SCHIR Martin

Anotácia

Autor: Martin Schir

Názov práce: Vývoj a súčasné tendencie v používaní čínskych znakov v Japonsku

Fakulta a katedra: Filozofická fakulta, Katedra asijských študií

Vedúci práce: prof. Dr. Zdeňka Švarcová

Počet strán: 55

Počet znakov s medzerami: 105 973

Počet titulov použitej literatúry: 31

Počet internetových zdrojov: 7

Cieľom tejto práce je chronologicky spracovať vývoj čínskych znakov a priblížiť ich problematiku. To znamená, že sa práca zameriava na vývoj čínskych znakov (ich odlišné druhy a postavenie v každodennom živote) v starovekej Číne, ich následné prijímanie v starom Japonsku a ich vplyv na charakter japonského jazyka. Znázorňuje dôležitú úlohu čínskych znakov a ich dopad nielen na japonskú literatúru, ale tiež na jazyk samotný, čo znamená jeho využívanie v každodennej reči. Druhá časť sa zaoberá postavením čínskych znakov v modernom až súčasnom Japonsku a poukazuje na výhody či problémy, ktoré sú s ich využívaním spojené. Jeden z možných problémov môžu byť vládne nariadenia, obmedzenia počtu znakov či ich zjednodušovanie po 2. svetovej vojne. Napriek týmto obmedzeniam však obľuba čínskych znakov rastie, čo môže byť spojené s vývojom techniky a počítačových vied.

Kľúčové slová: čínske znaky, japonské písmo, zjednodušené znaky, Japonsko, japončina, zoznam čínskych znakov, kandži, man'jógana, kana, zápis kany, atedži, JIS

Ďakujem prof. Dr. Zdeňke Švarcovej za cenné rady, zaujímavé postrehy, trpezlivosť a čas, ktorý mojej práci venovala. Takisto som vďačný všetkým, ktorí mi pomáhali s dodatočnou korektúrou práce.

Obsah

Anotácia.....	4
Edičná poznámka.....	8
Úvod.....	9
1 Vznik a vývoj čínskych znakov.....	10
1.1 Vznik znakov a najstaršie pamiatky.....	10
1.2 Pečatný a administratívny skript.....	12
1.3 Znalosť znakov ako symbol moci.....	13
1.4 Štandardný skript a kurzíva.....	14
2 História čínskych znakov v Japonsku.....	16
2.1 Prvé kontakty s Čínou a najstaršie pamiatky.....	16
2.2 Prijímanie čínskych znakov.....	17
2.2.1 Čítanie on'jomi.....	18
2.2.2 Čítanie kun'jomi.....	19
2.3 Man'jógana a vznik kany.....	20
2.3.1 Katakana.....	21
2.3.2 Hiragana.....	22
2.4 Písmo v klasickom a stredovekom Japonsku.....	22
2.4.1 Postavenie kany.....	23
2.4.2 Kanbun.....	24
2.5 Vplyv kandži na vývoj japonského jazyka.....	25
3 Kandži v predmodernom a modernom Japonsku.....	27
3.1 Jazykové hnutia v predmodernom a modernom Japonsku.....	28
3.2 Postavenie kandži v rokoch 1900-1945.....	29
4 Reformy japonského písma po druhej svetovej vojne.....	31
4.1 Súčasná konvencia pre zápis kany.....	31
4.2 Oficiálne zoznamy kandži znakov.....	32
4.2.1 Znaký náležiteho použitia.....	32
4.2.2 Znaký vyučované v školách.....	32
4.2.3 Znaký využívané v menách.....	33
4.2.4 Znaký bežného použitia.....	34
4.2.5 Znaký mimo oficiálne zoznamy.....	34
4.3 Zjednodušovanie kandži znakov.....	35
4.4 Dôsledky reforiem.....	36
5 Postavenie čínskych znakov v súčasnom Japonsku.....	37
5.1 Iracionálne v zápise japončiny.....	37

5.2 Funkcia atedži v japončine.....	38
5.3 Vplyv modernej techniky na využívanie znakov.....	41
5.4 Kandži znaky v 21. storočí.....	43
Záver.....	46
Resumé.....	47
Zoznam literatúry.....	48
Prílohy.....	51

Edičná poznámka

Na prepis japonských pojmov bola v práci použitá česká, teda ortografická transkripcia, aby tak dielo mohol čítať aj človek bez potrebných jazykových znalostí. Japonské mená sú zapisované v ich pôvodnom poradí, čiže prvé je uvedené rodové meno (v práci odlišené veľkými písmenami) a po ňom nasleduje krstné meno. Používanie čínskych či kórejských pojmov je v práci priamo označené a využíva sa naň česká transkripcia.

Všetky japonské pojmy či názvy sú v práci (i v prípade ich prekladu) odlišené kurzívou a nasledované pôvodným znakovým zápisom, ktorého transkripcia (japonská, ak nie je uvedené inak) je v prípade potreby uvedená za ním. Čínske pojmy sú prepisované japonským čítaním, pričom ich čínske čítanie je uvedené po znakovom zápise v zátvorke (napr. *Kanan* (河南, čín. *Che-nan*)). Je to z toho dôvodu, že je práca orientovaná predovšetkým na Japonsko.

Pôvodné japonské texty, ktoré sú v práci citované či parafrázované, som prekladal z japončiny osobne a plný bibliografický záznam literatúry, ktorý sa vyskytuje v poznámkach pod čiarou, je uvedený na konci tejto práce.

Úvod

V súčasnosti sa počas zápisu japončiny využíva niekoľko druhov písma. Okrem toho, že sa možno stretnúť v písanom texte v obmedzenej miere i s latinkou, arabskými číslicami či gréckymi písmenami, jeho najdôležitejšou časťou sú dve slabičné abecedy, *hiragana* a *katakana*, a čínske znaky *kandži*. Boli to práve čínske znaky, ktoré predstavovali v minulom storočí určitý problém (nielen v Japonsku, ale tiež vo Vietname, Kórei a Číne) a dnes sú kameňom úrazu pre mnohých študentov japončiny. Dôvodom je ich veľký počet (v Japonsku je aktívne využívaných zhruba 3000-5000 znakov) a jedinečný charakter, pre ktorý sa jeden znak môže čítať niekoľkými spôsobmi, v závislosti od toho, ako a kde je použitý; takisto môže mať významov viacero a tieto spolu nemusia súvisieť.

Hoci ma *kandži* znaky zaujali po ich sémantickej, teda významovej stránke, keďže pokladám za pozoruhodný ich sémantický rozdiel v porovnaní s latinkou či slabičnými abecedami, rozhodol som sa chronologicky spracovať ich vývoj a priblížiť ich problematiku, vyplývajúcu či už pre cudzincov, alebo pre samotných Japoncov. Moju prácu je preto možné vnímať ako dve časti, kde jedna dopĺňa druhú. Historický vývoj (1. kapitola) a prijímanie čínskych znakov v starom Japonsku (2. kapitola) sú dôležité najmä z toho hľadiska, že vysvetľujú fungovanie znakov a ich vplyv na japončinu. Čínske znaky napríklad stáli za vznikom už spomínaných slabičných abecied a slová z nich vytvorené ovplyvnili do určitej miery okrem literatúry i samotný jazyk; postupne s ním splynuli a začali byť vnímané ako jeho prirodzená súčasť.

Druhou časťou práce je pohľad na *kandži* znaky v predmodernom a modernom Japonsku (3. kapitola), ich zjednodušovanie a obmedzovanie počtu po druhej svetovej vojne (4. kapitola) a napokon krátky pohľad na ich postavenie v 21. storočí (5. kapitola). Táto časť sa zaoberá priamo tendenciami, s ktorými sa *kandži* znaky stretali, napríklad už v 19. storočí prebiehali rôzne hnutia za ich obmedzenie či dokonca zrušenie, čoho dôsledkom sa povojnová vláda uchýlila k reštrikciám, ktoré síce zjednodušili využívanie znakov, ale priniesli so sebou aj negatívne následky, s ktorými sa možno v súčasnosti stretnúť.

Napriek tomu, že boli znaky v minulosti vnímané ako symbol moci, časom sa stali pre praktické využívanie v bežnom živote skôr príťažou. Posledná časť mojej práce má ale poukázať na to, že sa trend znova obracia a popularita *kandži* znakov v súčasnom Japonsku stále rastie.

1 Vznik a vývoj čínskych znakov

Na to, aby sa dalo venovať problematike čínskych znakov v Japonsku, označovaných ako *kandži* (漢字), je treba začať od úplného počiatku, od bodu, kedy v Číne vzniklo ideografické písmo, ktoré neskôr získalo svoje uplatnenie v celej kultúrnej sfére juhovýchodnej Ázie. Je to potrebné preto, že písmo, ktoré dnes poznáme pod pojmom *kandži*, pochádza až z *ranej dynastie Kan* (前漢, čín. Čchien Chan), ktorá vládla v rokoch 206 pred n. l. – 8 n. l., a teda je výsledkom tisícročia úprav a zmien, kvôli ktorým prišlo o svoj pôvodný obrázkový charakter.

1.1 Vznik znakov a najstaršie pamiatky

Prerod obrázkového (piktografického) písma v písmo pojmové (ideografické) je udalosť, ktorá prišla nevyhnutne s vývinom ľudskej spoločnosti. Totiž, rozličné piktogramy síce reprezentovali fyzické predmety, avšak pre praktickejšie využitie písma bolo žiaduce, aby toto dokázalo niest' i významy abstraktného rázu. V počiatkoch písma hrali ikony dôležitú úlohu, ktoré sa ale v priebehu vývoja menili (tvorom alebo významom), čím znaky postupne prichádzali o svoj pôvodný reprezentačný charakter a pozvoľna získali formu, v akej ich poznáme dnes.¹ Presne táto situácia nastala aj v starej Číne.

Najstaršie historické pamiatky sa zachovali z územia dnešnej čínskej provincie *Kanan* (河南, čín. *Che-nan*), kde v rokoch 1600 – 1046 pred n. l. vládla dynastia *Šó* (商, čín. *Šang*). Jednalo sa najmä o symboly vyryté na zvieracích kostiach a korytnačích pancieroch, súhrnne označované ako *kókocu modži* (甲骨文字), využívané predovšetkým na veštenie. Hoci je tento fakt všeobecne prijímaný, v roku 1993 tím vedcov objavil 11 (?) znakov, vyrytých na keramike, pochádzajúcej až z roku 2300 pred n. l. O tomto objave však kolujú mnohé dohady.² Ako ďalšie sa používali znaky vyrazené na kovových nástrojoch, najmä na tých bronzových (zvony, meče ap.), ktoré taktiež plnili náboženské účely, prípadne slúžili ako značka remeselníka. Známe sú pod označením *kinbun* (金文).

Tieto pamiatky, súhrnne označované ako *staroveké písmo* (古文, *kobun*), boli objavené až archeológmi. Prvý znakový etymologický slovník, *Secumon kaidži* (說文解字, čín. *Šuo-wen tie-c'*), ktorého autorom bol *Kjo Šin* (許慎, čín. *Sü Šen*), z *kobun* nevychádzal, čerpal z mladšieho písma,³ čoho dôsledkom bola etymológia niektorých znakov vysvetlená nesprávne.⁴ Rozdelenie znakov

1 LINKE. *Studienbuch Linguistik*, s. 19-24.

2 ACUDŽI. *Šitteokitai kandži no čišiki*, s. 62-64.

3 *Kjo Šin* vychádzal z malého pečatného skriptu *šóten* (小篆).

4 TÓDÓ. *Kandži no kako to mirai*, s. 60.

podľa tohto slovníka však pre svoju logickú súdržnosť pretrvalo dodnes, vďaka čomu je možné ho uchopiť a vysvetliť pomocou neho povahu vytvárania čínskych znakov ako takú, teda nám zreteľne priblíži piktografický i ideografický charakter písma.

Kjo Šin totiž rozdelil všetky znaky do šiestich skupín; vytýčil šesť spôsobov, akými jednotlivé znaky a ich významy vznikli.⁵ Nakoľko sa samotnému vytváraniu znakov venujú iba prvé štyri, zvyšné dve v tejto práci nie sú rozoberané.⁶

1) *Šókei modži* (象形文字)

Touto metódou vznikli piktografické znaky, teda obrázkové písmo. Rovnaký postup pri vytváraní písma využívali napríklad Egypťania či americkí Indiáni. Takto vzniknuté symboly vychádzali z prekreslenia konkrétnych vecí, ako napríklad *slnko* (日), *strom* (木), *kôň* (馬) či *žena* (女).

2) *Šidži modži* (指事文字)

Tzv. „indikatívne“ znaky, vytvorené týmto spôsobom, niesli jednoduché abstraktné významy, ktoré boli ľahko odvoditeľné. Napríklad, slová *pod* (下) či *nad* (上) vznikli pridaním bodu pod alebo nad horizontálnu čiaru. V prípade znaku pre *čepel'* (刃) sa označilo čiarkou ostrie *meča* (刀).

3) *Kai'i modži* (会意文字)

Táto metóda je ideografická, pretože znaky nereprezentovali konkrétne veci, ale abstraktné výrazy, ktoré vznikali spojením jednotlivých významov. Ako príklad možno uviesť slovo *mať rád* (好), ktoré vzniklo spojením znakov pre *ženu* (女) a *dieťa* (子) a vyjadruje blízky vzťah medzi matkou a jej dieťaťom. Ďalej, znak *svetlý* (明) je tvorený *slnkom* (日) a *mesiacom* (月), keďže obe telesá vyžarujú svetlo, čiže svietia.

4) *Keisei modži* (形声文字)

Posledná z metód dala vzniknúť najväčšej skupine (postupne až niekoľkým desaťtisícim) znakov, pretože jej spôsob tvorenia je vlastný práve pre čínske znaky. Je ním skladanie každého znaku z významovej a zvukovej časti. Napríklad, ak zjednotíme radikál vody 氵, ktorý nesie význam, s časťou 可, ktorá nesie čítanie *ka*, vznikne znak 河 (s čítaním *ka* a významom, týkajúcim

5 ÓŠIMA. *Kandži to Čúgokudžin – Bunkaši o jomitoku*, s. 104-106.

6 Týchto šesť spôsobov je súhrnne označovaných ako *rikušo* (六書). Zvyšnými dvomi, v tejto práci nerozoberanými, sú spôsoby používania znakov a prenášania ich významov – menovite *tenčú modži* (轉注文字) a *kaša modži* (假借文字).

7 *Radikál* (部首, *bušu*) je tá časť znaku, podľa ktorej ho je možné nájsť v slovníku. Hlavný radikál znaku väčšinou obsahuje sémantickú, teda významovú časť daného znaku, napríklad radikál *ženy* 女 sa nachádza v znakoch pre *dcéru* (娘), *staršiu a mladšiu sestru* (姉, 妹), *nevestu* (嫁), *kráľovnú* (妃) ap.

sa vody, v tomto prípade *rieka*).⁸ Medzi významom časti 可 a samotným znakom 河 nie je žiadna súvislosť, dôležité je práve čítanie *ka* (čín. *che*), ktoré v čínštine spolu s príslušným tónom riekú vyjadruje. Tento spôsob vytvára skupiny znakov s rovnakým čítaním. Ako príklad môže poslúžiť čítanie *ko* pre znaky obsahujúce časť 古, napríklad 固, 個, 錮, 枯 či 姑. Význam znakov s rovnakým čítaním sa líši iba na základe toho, aký radikál (prípadne viac radikálov) obsahuje.

1.2 Pečatný a administratívny skript

Po *kókocu modži* a *kinbun* nasledovali historicky znaky pečatného štýlu, súhrnne označované ako *tenšo* (篆書). Rozšírené boli počas dynastie Šú (周, čín. Čou), ktorá vládla v rokoch 1046 – 256 pred n. l., a najrozšírenejším z nich bol štýl *sóten* (小篆), teda *malý pečatný skript*. Vychádzajú z neho najstaršie etymologické slovníky (ako napr. spomínaný *Secumon kaidži*) a stále je možné zo znakov vyčítať pôvodný obrázok, resp. piktogram, z ktorého vznikli. Nakoľko sa však predošlé skripty písali do vodorovných riadkov, z ktorých sa otočením urobili stĺpce, niektoré zo znakov v štýle *tenšo* (a následne aj *reišo*) sa kvôli nesprávnemu prepisu pretočili o 90 stupňov,⁹ čo dopomohlo k strate ich podobenstva s vyjadrovaným predmetom.¹⁰

Dalo by sa tiež povedať, že vzhľad jednotlivých skriptov sa odvíjal od spôsobu ich zápisu. Na počiatku boli znaky ryté, a teda ich ťahy boli úzke a zaokrúhlené, čo bolo aj v prípade *tenšo*, avšak razantná zmena prišla potom, čo začal byť využívaný štetec a tuš. Nový štýl sa nazval *reišo* (隸書), *administratívny skript*, a ťahy jednotlivých znakov boli uspôsobené špecifickým potrebám pre písanie štetcom. Zo začiatku sa písalo na odštepy bambusu či na hodváb, neskôr (od 1. storočia n. l.) sa prešlo na papier.¹¹ Bol to zlom vo využívaní znakov, nakoľko sa tieto rozšírili medzi širšie vrstvy a pôvodný náboženský charakter bol pozvoľna nahradený charakterom politickým. Znalosť písma a jeho využívanie prešlo do rúk vládnucim vrstvám a tie na ňom zakladali svoju zvrchovanosť.

Štýl *reišo* vznikol počas dynastie Kan (漢, čín. Chan), vládnucej v rokoch 206 pred n. l. – 220 n. l., ktorá následne toto písmo skrz obchod či umenie rozširovala do ostatných častí Číny. Nové písmo bolo hromadne prijímané a jeho japonské pomenovanie *kandži* (漢字, čín. *chan-c'*), teda *znaky dynastie Kan*, pretrváva dodnes.

8 TÓDÓ. *Kandži bunka no sekai*, s. 61-68.

9 ACUDŽI, pozn. 2, s. 70.

10 Grafické znázornenie vývinu konkrétnych znakov v rámci jednotlivých skriptov je možné nájsť v prílohe I.

11 FAIRBANK. *Dějiny Číny*, s. 93.

1.3 Znalosť znakov ako symbol moci

Ako bolo načrtnuté v predchádzajúcej časti, znalosť písma so sebou prinášala politickú moc. Hlavný dôvod tkvel v tom, že sa znaky síce rozšírili medzi širšie vrstvy, netýkali sa ale bežných občanov a boli využívané najmä v náboženstve a vládnom aparáte, inými slovami tam, kde sa sústreďovali vzdelanci. Ak sa zohľadní fakt, že novšie znaky v náboženstve slúžili na spisovanie kníh a dokumentov (nie na veštenie, ako kedysi), možno prehlásiť, že pôvodný náboženský charakter vyprchal. Nadalej však pretrvávala úcta k nim, prisudzovala sa im mystická moc a boli brané s rešpektom.¹² Táto úcta a rešpekt následne prešli na tých, ktorí schopnosť čítať a písať mali. Keďže sa jednalo väčšinou o ľudí, ktorí mali v rukách moc, znalosť znakov sa zakrátko stala symbolom moci samotnej, čím nutne vytvorila akúsi hierarchizáciu sociálnych tried podľa znalosti písma.

Ľudia vo vládnom aparáte si tento fakt uvedomovali a využívali ho vo svoj prospech. Dôsledkom toho vzdelaná vrstva, s cieľom ochrániť svoju zvrchovanosť, začala príliš jednoduché znaky komplikovať a pripisovať im ďalšie ťahy. Príkladom nám môže poslúžiť znak s významom *nasledovať*, ktorý pôvodne predstavoval *človeka* (人), ktorého nasleduje ďalší človek (teda 从). Ten však vyzeral príliš jednoducho, a tak do znaku pridali ešte ľavý radikál 辵 (označujúci chodenie po ceste) a spodnú časť zo znaku *nohy* (足), čím vznikol znak 從¹³. Hlavný dôvod tkvel v tom, že bolo nežiaduce, aby sa k znalostiam znakov dostala široká vrstva bežných občanov a skomplikovaním ich zápisu bolo možné tomu do istej miery zabrániť.¹⁴

V štátnej správe sa postupne začalo predpokladať ovládanie znakového písma a od obdobia *Kan* sa začali formovať predpoklady na prijímanie nových úradníkov na základe hĺbky ich znalostí v rámci znakov. Zo začiatku išlo o porozumenie konfuciánskym spisom a o pár storočí neskôr (v 7. storočí n. l.) to vyústilo do zavedenia prijímacích testov, tzv. *úradníckych skúšok* (科擧, *kakjo*; čín. *kche-t'ü*), ktoré v Číne pretrvávali až do 20. storočia.¹⁵

Predpokladám, že snaha o zachovanie znakov pramenila z prístupu k nim ako k symbolom moci, a preto po formálnej stránke ich tvar od dynastie *Kan* neprešiel žiadnou radikálnou zmenou. I vďaka tomu sú aj v súčasnosti známe pod pojmom *kandži*. Ďalšie zmeny boli totiž len čiastkové a rozoberané budú v ďalších častiach tejto práce.

12 Viera v „moc“ znakov je v Číne rozšírená dodnes. V prípade Japonska sú *kandži* brané viac ako písmo a náboženský charakter z nich zmizol takmer úplne. V japončine je dôležitosť a moc prisudzovaná slovám. Všeobecne je tento jav označovaný ako *duša slov* (言靈, *kotodama*).

13 Ide o tradičnú formu znaku 從. O zjednodušovaní *kandži* v Japonsku pojednáva kapitola 4.2.

14 TÓDÓ, pozn. 4, s. 40-41.

15 KOUKOLÍK. *Úřednické zkoušky v císařské Číně*. [www1]

1.4 Štandardný skript a kurzíva

Úradnícky skript *reišo* sa po niekoľko storočí tešil v Číne veľkej popularite. Súbežne s ním existoval aj kurzívny štýl, ktorý bol využívaný na rýchlejší zápis znakov (keďže písanie v štýle *reišo* bolo zdĺhavé), s názvom *gjóšo* (行書). *Reišo* plnilo formálnu funkciu, zakiaľ *gjóšo* tú osobnú, napríklad v súkromnej korešpondencii.

Avšak i štýl *reišo* bol nakoniec nahradený praktickejším štýlom. Bolo to preto, že *reišo* obsahovalo rôzne okrasné doplnky, ktoré, ak mali byť zaznačené správne, museli byť písané pomaly. Písmo pomalé na písanie nevyhovovalo praktickému využitiu v bežnom živote (kam sa viac a viac rozširovalo, najmä skrz literatúru), a preto sa objavil nový typ znakov, ktorý sa stal štandardným (v písanej i tlačenej forme) až do súčasnosti. Je ním *kaišo* (楷書) a jedná sa o *blokové písmo*, často prekladané ako písmo vzorové alebo *písmo správne* (正書, *seišo*). Od predošlého písma sa nijak razantne nelíši, a preto bol prechod naň postupný a mierny.

Kaišo sa začínalo používať už v 3. storočí n. l. a postupne ním boli nahradzované všetky dokumenty písané v štýle *reišo*. Snahy vyvrcholili v 7. storočí počas dynastie *Tó* (唐, čín. *Tchang*), kedy sa znaky tohto štýlu dostali do všetkých oblastí bežného života. Čínska dynastia *Tó* bola, okrem iného, známa veľkým kultúrnym rozmachom a rozšírením zahraničného obchodu, ktorý spolu s literatúrou (a teda umením a kultúrou) šírili čínske znaky do ostatných krajín, nachádzajúcich sa v kultúrnej sfére juhovýchodnej Ázie. Niektoré z nich (Vietnam, Kórea či Japonsko) znakové písmo prijali za svoje a upravili čítanie jednotlivých znakov pre špecifické potreby vlastného jazyka (viac v kapitole 2). Dôležitým faktom pre túto prácu je to, že sa jednalo práve o šírenie skriptu *kaišo* z Číny. Je to preto, že bol výsledkom asi tisícročného vývinu písma a pôvodný obrázkový charakter z neho vymizol takmer úplne.¹⁶ Krajiny, ktoré nové písmo začali používať, ho teda už nevnímali v rámci náboženského či kultúrneho kontextu, plnilo pre nich najmä zaznamenávaciu funkciu.

Aby sme uzatvorili šesť najznámejších štýlov písania znakov, posledným je skript *sóšo* (草書), *rýchlopis*¹⁷, ktorý je vysoko individuálny a zo všetkých predošlých štýlov najrýchlejší na zápis. Slúži pre osobné poznámky a nepredpokladá sa, že by bolo čítané cudzími ľuďmi, hoci má tiež svoje vlastné pravidlá počas zápisu. Nakoľko sa rýchlym písaním predtým ostrejšie ťahy zlievajú do

16 NORMAN. *Chinese*, s. 69-71.

17 Znak *tráva* (草) v slove *sóšo* nemá svoj pôvodný význam, ale význam prenesený, napríklad zo slova *koncept*, *poznámka*, *zápisky* (草稿, *sókó*). Aj preto je u nás všeobecne označovaný ako *rýchlopis* (písmo určené k zápisom). Možno sa stretnúť tiež s prekladom *trávové písmo*, takéto označenie je však zavádzajúce, a teda nesprávne.

niekoľkých vlnoviek, často sú znaky písané týmto štýlom čitateľné len pre ich autora, ktorý nimi môže zaznamenať v relatívne krátkom čase veľké množstvo informácií.

Ako najstaršie písmo tak v Číne existovalo staroveké písmo *kobun* ktoré zastrešovalo znaky z najstarších písomných pamiatok. Po ňom nasledoval pečatný skript *tenšo*, za ním úradný skript *reišo* a jeho kurzívna forma *gjóšo*. Zvyšnými dvomi je najrozšírenejší štýl *kaišo* a rýchlopis *sóšo*.¹⁸ Znaky v starších štýloch (*tenšo* či *reišo*) je možné objaviť i v súčasnosti, pretože sú obľúbené v umení počas tvorenia kaligrafie.¹⁹

18 TÓDÓ, pozn. 4, s. 83-86.

19 BROWN. *China, Japan, Korea: Culture and customs*, s. 102-104.

2 História čínskych znakov v Japonsku

V Japonsku nemali pred prijatím čínskych znakov žiadne vlastné písmo, ktorým by zaznamenávali svoj jazyk,²⁰ a to je hlavný dôvod, prečo bola táto diplomová práca začatá práve Čínou. V súčasnosti používajú Japonci počas písania predovšetkým znaky *kandži* spolu s dvomi slabičnými abecedami²¹, súhrnne označovanými ako *kana* (仮名). O vzniku *kany* pojednáva kapitola 2.3; na začiatok je nutné zmieniť fakt, že sa na jej vzniku podieľal silný vplyv čínskych znakov, keďže nevznikla samostatne, ale odvodzovaním z jednotlivých *kandži*. Ak sa má ďalšia časť práce venovať postaveniu *kandži* v modernom Japonsku, je nutné si najskôr pripomenúť, s čím všetkým sa museli Japonci potýkať, aby dokázali dať vzniknúť štýlu písania, ktoré sa zachovalo až do súčasnosti.

2.1 Prvé kontakty s Čínou a najstaršie pamiatky

Prvé znaky sa do Japonska dostali pomocou posolstiev už na počiatku nášho letopočtu a jednalo sa o znaky vyryté na rozličných predmetoch, pochádzajúcich z Číny. Písmo nebolo primárnou záležitosťou výmeny, hoci sa domnievam, že postupne vzbudzovalo väčší a väčší záujem. Podľa čínskych kroník sa predpokladá, že sa Japonci prvýkrát stretli s čínskymi znakmi v podobe zlatej pečate, ktorú dostali od Číny v roku 57 nášho letopočtu, kde vtedy v rokoch 25 – 220 vládla neskorá dynastia *Kan* (後漢, čín. *Chou Chan*). Táto pečať je známa pod označením *Kan no Wa no Na no kokuó-in* (漢委奴國王印) a dnes je jedným z národných pokladov Japonska.²² Ďalšie čínske písomné záznamy o posolstvách medzi Japonskom a Čínou pochádzajú až z obdobia po rozpade dynastie *Kan*. Je možné z nich vyčítať, že posolstvá prebiehali pravidelne každých niekoľko rokov.²³

Do Japonska sa tak postupne dostávalo viac a viac predmetov, ktoré, nakoľko boli vysoko cenené, sa týkali predovšetkým života vládnucich vrstiev. Je otáznne, kedy a ako si Japonci uvedomili funkciu znakov, faktom však zostáva, že prvé japonské záznamy v *kandži* pochádzajú už zo 4. storočia. Nejednalo sa však o kroniky ani nič podobné. Vyzerá to tak, akoby sa Japonci niekoľko storočí so znakmi pomaly oboznamovali a pokúšali sa ich sami (zo začiatku nesprávne)

20 WATANABE. *Nihongoši jósecu*, s. 23-24.

21 Ak by sa malo zachádzať do dôsledkov, *kana* slabičnou abecedou nie je, pretože nereprezentuje japonské slabiky, ale móry. Označenie *mórová abeceda* vyznieva pre bežného človeka neprirodzene a možno práve preto sa radšej používa jej nepresné označenie, ktorého sa pridržam v tejto práci aj ja.

22 VASILJEVOVÁ. *Dějiny Japonska*, s. 36-38.

23 Podľa kroniky *Giši* (魏志, čín. *Wej č'*) to boli napríklad roky 238, 240, 243 a 247. (TÓDÓ, pozn. 4, s. 106-108.)

využívať. Znaky boli v tejto dobe napodobňované a ryté na rozličné predmety, ale keďže prácu vykonávali pravdepodobne remeselníci, ktorí sa v symboloch príliš nevyznali, vznikalo množstvo chybných kópií. Pod pojmom chybná kópia si však nemôžeme predstavovať znaky, ktorým chýbali ťahy či ktoré boli podobným spôsobom poškodené. ŠIRAKAWA vo svojej knihe uvádza nasledovné: „Avšak v druhej polovici 4. storočia sa hojne odlievali napodobeniny čínskych zrkadiel, v ktorých bolo umiestnenie znakov chybné, prípadne v ktorých boli symboly orientované smerom doľava. Navyše to vyzerá, že bolo písárske umenie v Japonsku v tejto dobe značne nevyspelé.“²⁴

Okrem vyššie uvedeného sa takisto objavilo množstvo artefaktov, na ktorých sa nachádzali *kandži* s chýbajúcimi radikálmi, teda akoby Japonci zobrali len jednu časť znaku a tú zaznamenali. Ako príklad možno uviesť znak pre *pustovníka* (仙), ktorý sa našiel na prívesku mŕtveho a mal tvar 山 (t. j. znak predstavujúci *horu*). Radikál človeka, čiže ľavá časť znaku, zaznamenaná nebola. Rovnako to bolo napríklad so znakmi *zrkadlo* (鏡 → 竟) či *práca* (作 → 乍), z ktorých bola zaznačená tiež len ich pravá časť.²⁵ Ako pravidlo sa to označiť nedá (napríklad znak *vedieť* (知) písali ako *šíp* (矢); zaznačili ľavú stranu, pravdepodobne aby sa vyhli frekventovanejšiemu znaku *ústa* (口)), ale uvedené príklady aspoň sčasti približujú problémy, s ktorými sa Japonci stretávali – kde končí jeden znak a začína iný? Do akej miery spolu súvisia? Ako sa dá pomocou nich zaznamenať prúd reči?²⁶

Snažiť sa odhadnúť presný rok, kedy v Japonsku začali brať čínske znaky ako písmo, so snahou sa ho naučiť a využívať, nie je pre túto prácu dôležité. Dôležité je to, že záujem o ne postupne rástol spolu s rastúcim množstvom pamiatok či spisov, prichádzajúcich z kontinentu, a vyvrcholil približne v polovici 6. storočia.

2.2 Prijímanie čínskych znakov

Legendy uvádzajú, že písmo doniesol do Japonska kórejský učenec *Wani* (王仁) v roku 285.²⁷ Podľa najstaršej japonskej kroniky *Kodžiki* (古事記), z roku 712, prišlo do Japonska prvé písmo až koncom 4. storočia v podobe konfuciánskych spisov z kórejského kráľovstva *Kudara* (百濟, kór. *Päkče*), napriek tomu, že, ako sme si uviedli vyššie, aktívne vzťahy s kontinentom pretrvávali už storočie predtým. Veľký záujem o písmo nastal v polovici 6. storočia, kedy sa na tom podpísalo

24 ŠIRAKAWA. *Kandži hjakuwa*, s. 195.

25 ACUDŽI, pozn. 2, s. 38-41.

26 Predpokladám, že nakoľko Japonci dovtedy vlastné písmo nemali, neboli zvyknutí rozkladať svoju reč na menšie časti dostatočne dobre. Mohli len hádať, čo je dôležité písmom zaznačiť - celé slovo, móru, slabiku alebo hlásku? Určite to bola jedna zo závažných otázok, ktoré museli Japonci v rámci písma riešiť. Je možné, že tieto ťažkosti vyriešili kórejskí vzdelanci alebo budhistické sútry.

27 WINKELHÖFEROVÁ. *Vějír a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*, s. 135.

nové náboženstvo, budhizmus, ktoré sa takisto dostalo do Japonska z Kórey. Spolu s ním sa tak do Japonska dostali čínske preklady sútier či rýdza čínska literatúra, súčasne s kórejskými vzdelancami, vďaka čomu záujem o písmo vzrástol a čínština sa dostávala vo vládnom aparáte viac a viac do popredia. V tomto období už v Kórei poznali oba možné spôsoby čítania čínskych znakov – *on'jomi* (音読み), t. j. *fonetické* (upravené čínske) čítanie, a *kun'jomi* (訓読み), t. j. *významové čítanie* (čítanie v rodnom jazyku).²⁸ Je možné teda predpokladať, že tento systém Japonci upravili pre svoj vlastný jazyk a začali využívať.

Aby sa predišlo nezrovnalostiam, nasleduje jednoduchý príklad toho, ako čítanie *kandži* v japončine funguje. Znak pre *horu* (山) získal takýmto spôsobom dve čítania – japonské (*kun'jomi*) a sino-japonské (*on'jomi*). Keďže symbol 山 reprezentuje *horu* ako takú, je možné ho japonsky ako *hora* (jap. *jama*) čítať. Druhé čítanie je *san*, odvodené z pôvodne čínskeho čítania *šan*. Japonské čítanie sa často používa v slovesách alebo slovách s jedným znakom, sino-japonské čítanie môžeme často nájsť v slovách, zložených z viacerých znakov. Ako všade, aj tu existuje množstvo výnimiek a pravidiel a ich analýza nie je cieľom tejto práce, takže rozoberané nebudú.

Hoci to na prvý pohľad vyzerá jednoducho, upravovanie čítaní pre japonské potreby nebolo vôbec také prosté. Predtým, než bude vysvetlený vznik slabičnej *kany*, je treba objasniť postupy, akými bolo čítanie *kandži* vytvárané. V súčasnej japončine totiž nie sú všetky znaky také jednoznačné, ako znak pre *horu*. Môže sa stať, že má daný znak iba japonské, prípadne iba sino-japonské čítanie (alebo čítania). Taktiež môže mať japonských a sino-japonských čítaní viacero; existujú dokonca znaky, ktoré majú veľa čítaní i významov s nimi spojených.²⁹ Ako k tomu došlo?

2.2.1 Čítanie *on'jomi*

On'jomi (音読み), teda *fonetické čítanie* znakov (znak 音 označuje *zvuk*) bolo odvodené z toho, ako ich čítali v Číne. Problém je ten, že do Japonska neprišli všetky znaky súčasne. Boli zavádzané z rozličných častí Číny a v rozličnom období, čiže sa takýmto spôsobom stávalo, že rovnaký mal znak preto viac rozličných čítaní, ktoré sa postupom času nahromadili. Znaky, ktoré majú iba *on'jomi* čítanie, predstavujú pojmy, ktoré v pôvodnej starej japončine neexistovali, napríklad *čaj* (茶, *sa/ča*) ap. Aby v prípade viacerých *on-jomi* čítaní nebol neporiadok, často sa delia do nasledovných skupín:

1) Čítanie *go-on* (呉音), ktoré pochádza z 5. až 6. storočia. Slovná zásoba, s ktorou sa spája,

²⁸ ŠIRAKAWA, pozn. 24, s. 194-196.

²⁹ Pre zaujímavosť uvediem znak pre *život* (生), ktorého sino-japonské čítania sú *šo* a *sei*. Medzi japonské čítania patrí *ikiru* (žiť), *umareru* (narodiť sa), *haeru* (rást'), *nama* (čerstvý), *ki* a mnohé ďalšie.

väčšinou súvisí so starou Čínou a budhistickými, prípadne konfuciánskymi pojmami. Výslovnosť bola odvodená zo sino-kórejského čítania.

2) Čítanie *kan-on* (漢音), ktoré pochádza zo 7. až 9. storočia. Keďže bol vtedy o znaky najväčší záujem, toto čítanie je najpočetnejšie, pretože sa vyskytuje vo väčšine bežných znakov. Výslovnosť bola odvodená priamo z čínskeho čítania.

3) Čítanie *tó-on* (唐音), ktoré pochádza z neskorších období, zahŕňajúcich 10. až 19. storočie. Do Japonska ich poväčšine priniesli z Číny budhistickí mnísi.³⁰

4) Čítania v skupine *kan'jó-on* (慣用音), vznikali chybou (napr. pri zápise do slovníka), prípadne zjednodušením čítania znaku. Takisto sem patria čítania znakov, ktoré sa nedajú zaradiť do vyššie uvedených troch skupín.³¹

Nastať môže aj taká situácia, že i v čínštine je viacero čítaní pre jeden znak, čo väčšinou odlišuje od seba jeho jednotlivé významy. V japončine si možno sporadicky všimnúť podobné tendencie, napríklad znak 代 sa sino-japonsky číta *tai* v slovách s významom *nahradiť*, *vystriedať*, napríklad 交代 (*kótai*, *striedať sa*) a *dai* v slovách s významom *generácia* či *obdobie*, napríklad 時代 (*džidai*, *obdobie*).

2.2.2 Čítanie *kun'jomi*

Kun'jomi (訓読み), teda *významové čítanie* (znak 訓 označuje *interpretáciu*) je, ako bolo už uvedené, čítanie znaku v rodnom jazyku. Keďže sa stáva, že majú jednotlivé znaky v rôznych slovách rozličné významy, i japonské čítania sa podľa toho prispôbilibi a ten istý znak ich môže mať preto viacero. Napríklad znak 空 môže reprezentovať *oblohu* (čítanie *sora*) alebo *niečo prázdne* (čítanie *kara*). Opačný prípad je ten, keď sa na rovnaké japonské slovo podľa významu dosadil odlišný čínsky znak, napríklad *naosu* môže znamenať *vyliečiť* (písané 治す) aj *opraviť* (písané 直す).

Čínske čítanie *on'jomi* nemajú tie znaky, ktoré boli vytvorené až v Japonsku, takzvané *národné znaky* (国字, *kokudži*). Patrí sem napríklad *rámec* (枠, *waku*) či *križovatka* (辻, *cudži*), ale i v rámci týchto existujú výnimky, napríklad znak *pracovať* (働) je síce *kokudži*, ale má tiež sino-japonské čítanie *dó*, keďže je v ňom časť 動 (táto samostatná *kokudži* nie je), ktorá sa sino-japonsky ako *dó* číta.³²

30 VOCHALA. *Úvod do čínskeho, japonského a kórejského písma I.*, s. 58-60.

31 TÓDÓ, pozn. 4, s. 158-168.

32 LUNDE. *CJKV information processing*, s. 74-76.

Ako sa dá vidieť, príchod cudzieho písma do Japonska a snaha o jeho naturalizáciu, resp. osvojenie, sa hlboko podpísala na japončine ako takej. Nielen, že sa hovorený jazyk vďaka povahe *kandži* viac diferencoval, čím sa odlišili jeho jemné nuansy (keďže obsahuje veľa homoným), ale tiež sa doň dostalo skrz písmo mnoho čínskych slov (tvoriacich takmer 50 % slovnej zásoby)³³, ktoré sa udomácnili a začali byť brané ako súčasť japonského jazyka.³⁴

Týmto spôsobom sa formovala japončina dlhé storočia a funguje tak do súčasnosti, pretože čínske čítania sa využívajú súbežne s tými japonskými. Slová, ktoré sa dnes v japončine používajú, sa bežne rozdeľujú do štyroch veľkých skupín – vedľa seba existuje *japonská slovná zásoba* (和語, *wago*; príp. 大和言葉, *jamato kotoba*), *sino-japonská slovná zásoba* (漢語, *kango*), zmiešané slová patriace do *hybridnej slovnej zásoby* (混種語, *konšugo*)³⁵ a *slová prijaté z iného cudzieho jazyka* (外来語, *gairaigo*).

2.3 *Man'jógana* a vznik *kany*

Predpokladá sa, že sa *man'jógana* (万葉仮名) vyvinula na začiatku 7. storočia a za prvú obsiahlejšiu písomnú pamiatku, ktorá ňou bola zaznamenaná, sa považuje kronika *Kodžiki* (古事記), 712, ktorá obsahuje pasáže, písané ako čínsky, tak aj znakmi použitými foneticky, čo sa už blíži *man'jógane*. Jej samotný názov je odvodený zo zbierky básní *Man'jósú* (万葉集) z roku 760.

Pod týmto slovom sa skrýva označenie súboru znakov (*kandži*), ktorými sa kedysi zaznamenávala japončina. *Man'jógana* sa považuje za dôležitú hranicu v histórii zápisu japončiny, pretože využívala čítanie čínskych znakov pre zápis japončiny, čiže bola akýmsi prerodom medzi čínskymi znakmi a slabičnou abecedou. Často sa v nej uplatňoval systém *jeden znak = jeden zvuk* (一字一音, *ičidži ičion*) a sémantická časť bola ignorovaná (viď kapitolu 5.2). Dovtedy sa počas písania znakmi musela prekladať japončina do čínštiny, pri používaní *man'jógany* sa ale zachovával japonský slovosled a zaznamenávaný bol priamo japonský jazyk. Praktickou abecedou *man'jógana* rozhodne nebola – jej systém obsahoval až 970 znakov na prepis 90 mór japončiny.³⁶ Je to preto, že

33 Podľa prieskumu, uvedeného v 8. vydaní slovníka *Šinsen kokugo džiten* (新選国語辞典) z roku 2002. (JAMAŠITA. *Gendai nihongo no gokósei jóso*, s. 96.)

34 Podobná situácia nastala aj v Kórei a Vietname, kde teraz už čínske znaky aktívne nepoužívajú, avšak ich pozostatky, teda slová, vzniknuté z ich zloženín s *on-jomi* čítaním, pretrvávajú aj naďalej. Napríklad *štát* (国家) sa čínsky povie *kuo-t'ia*, japonsky *kokka*, vietnamsky *quốc gia* a kórejsky *gukga*.

35 Do hybridnej slovnej zásoby môžeme zaradiť zmiešaniny rôznych slov, prípadne čítaní znakov v nich. Napríklad *zubná kefka* (歯ブラシ, *ha-buraši*) je *wago*+*gairaigo*, *športová obuv* (運動靴, *undó-gucu*) je *kango*+*wago*, *profesionálny volejbal* (プロ野球, *puro-jakjú*) je *gairaigo*+*kango*, *košeľa s krátkymi rukávami* (半袖シャツ, *han-sode šacu*) je *kango*+*wago*+*gairaigo* atď.

36 JOSHI. *Handbook of orthography and literacy*, s. 483.

sa japončina zaznamenávala zmiešaným japonským a sino-japonským čítaním znakov, a to podľa autorových tendencií i zaužívaného štýlu.

Je príhodné spomenúť podobný spôsob, využívaný v Kórei, systém zápisu *ritó* (吏讀, kór. *idu*), ktorý sa vyvinul začiatkom obdobia troch kórejských kráľovstiev (vládnucich v rokoch 50 pred n. l. - 668 n. l.). Jednalo sa o zápis kórejštiny pomocou čínskych znakov, ku ktorým boli špeciálnymi symbolmi dopisované významy a výslovnosť znakov, koncovky slovies či iné gramatické funkcie kórejštiny, ktoré sa od čínštiny líšili.³⁷ Systém *ritó* sa začal používať na začiatku nášho letopočtu a v Kórei pretrval až do 15. storočia, kedy bol nahradený písmom *hangul*.³⁸ Čiže už niekoľko storočí predtým, než sa v Japonsku začali o znaky aktívne zaujímať, museli lingvistickým problémom čeliť kórejskí vzdelanci. Preto predpokladám, že znova Japonci využili skúsenosti a poznatky iného národa k riešeniu vlastných (lingvistických) problémov. Kórea sa stala vzorom pre Japonsko a vývin *man'jógany* bol vďaka tomu rýchlejší.

Je veľké množstvo detailov, ktoré by sa dali v rámci *man'jógany* rozoberať, pretože ako je napísané vyššie, jej využívanie malo isté pravidlá a jednotlivé slová boli určitým spôsobom zapisované, napríklad sa mohli hláskovať japonským i sino-japonským čítaním jednotlivých znakov (to platilo nielen pre slová, ale i pre gramatické koncovky slovies ap.). Táto práca však o *man'jógane* nie je a dôležitou skutočnosťou pre jej súdržnosť je to, že platil systém *jeden znak = jeden zvuk*, pretože tak sa postupným zjednodušovaním *man'jógany* vyvinula slabičná abeceda *kana* (仮名).³⁹ Tento pojem zahŕňa dve slabičné abecedy, a síce *katakana* a *hiraganu*.

2.3.1 Katakana

Katakana (片仮名) vznikla pravdepodobne v 9. storočí odvodením z pôvodných znakov *man'jógany*. Spôsob vzniku bol ten, že sa zo znaku vybrala iba jedna jeho časť (片, *kata*) a táto sa čítala rovnako, ako znak celý, akurát jej chýbala významová zložka.⁴⁰ Ako ilustráciu si môžeme uviesť *katakanové* „re“ (レ), ktoré vzniklo zo znaku 礼, alebo „ro“ (ロ), ktoré vzniklo zo znaku 呂. Na jej vzniku sa pravdepodobne podieľali vzdelaní budhistickí mnísi, ktorí potrebovali zapísať svoje sútry podľa možnosti čo najjednoduchšie.

Katakana slúžila spolu s čínštinou na zápis oficiálnych dokumentov a neskôr bola využívaná v takzvanom *zmiešanom zápise kandži a kany* (仮名交じり文, *kana madžiri bun*), o ktorom je viac

37 VOCHALA, pozn. 30, s. 104-111.

38 HANNAS. *Asia's orthographic dilemma*, s. 54-61.

39 Tabuľku zjednodušovania *man'jógany* do *kany* nájdete v prílohe II.

40 WATANABE, pozn. 20, s. 61-62.

písané v kapitole 2.4.

2.3.2 Hiragana

Predpokladá sa, že *hiragana* (平仮名) vznikla taktiež niekedy v 9. storočí, akurát spôsob jej vzniku bol od *katakany* odlišný. Vznikol písaním *man'jógany* v štýle *sóšo*, teda v kurzívnom rýchlopisnom štýle, ktorým pre jeho jednoduchosť písali najčastejšie ženy (písmo sa nazývalo aj *sógana* (草仮名))⁴¹. Preto sa *hiragana* označuje ako ženské písmo a autorky prvých literárnych pamiatok, v ňom napísaných, boli dvorné dámy, napríklad *Murasaki Šikibu*, ktorá v *hiragane* napísala známy román *Príbeh princa Gendžiho* (源氏物語, *Gendži monogatari*).⁴² Ako príklad možno uviesť *hiraganové „a“* (あ), ktoré vzniklo zo znaku 安 či *hiraganové „i“* (い) zo znaku 以.

Ženy mali v tom období menší prístup k vzdelaniu než muži a *hiragana* bola na naučenie sa jednoduchá, takže sa rýchlo rozšírila a slúžila okrem iného tiež na súkromnú korešpondenciu.⁴³ Zjednodušovanie znakov týmto spôsobom síce dalo vzniknúť súčasným 46 základným znakom *hiragany* (rovnaký počet znakov má aj *katakana*), ale vyvinuli sa okrem nej i odlišné zjednodušenia *man'jógany*, ktoré sú známe pod pojmom *hentaigana* (変体仮名), teda *kana odlišného tvaru*, vytvorená z iných znakov, než bežná *hiragana* (napríklad „a“ zo znaku 阿 ap.) a ktoré obsahovali stovky zjednodušených znakov.⁴⁴ *Hentaigana* sa v modernej japončine (od roku 1900) nevyskytuje.⁴⁵

2.4 Písmo v klasickom a stredovekom Japonsku

Obdobia *Heian* (平安時代, *Heian džidai*), 794-1185, a *Kamakura* (鎌倉時代, *Kamakura džidai*), 1185-1333, sa dajú nepochybné označiť za obdobia, počas ktorých sa vyformovala a dosiahla jeden zo svojich vrcholov tradičná japonská kultúra. Predpokladám, že je za to možné vdáčiť dvom skutočnostiam. Prvou je začatie využívania písma, pretože pre rozvinutie sa vyspelej civilizácie je znalosť písma nevyhnutnou podmienkou. Za druhú skutočnosť sa núka prichádzanie kórejských či čínskych vzdelancov do Japonska, avšak to nie je pravdou – historické pamiatky svedčia o opak.

Síce bolo prichádzanie vzdelancov do Japonska skutočne veľmi dôležité, toto sa dialo ešte pred

41 WATANABE, pozn. 20, s. 65-66.

42 KRAEMEROVÁ. *Úvod do japanologie*, s. 88-89.

43 VOCHALA, pozn. 30, s. 77-78.

44 GOTTLIEB. *Language and society in Japan*, s. 78-79.

45 TÓDÓ, pozn. 4, s. 127-132.

obdobím *Heian*.⁴⁶ Druhá dôležitá skutočnosť, ktorá dala vzniknúť tradičnej japonskej kultúre, a tým aj literatúre (čo malo následne vplyv na písmo), je podľa môjho predpokladu izolácia. Trend uzatvárania sa pred svetom je známy aj z novoveku, ale nie je svojho druhu jediným.⁴⁷ Krajina síce úplne uzatvorená nebola, no v rokoch 894-1401 boli prerušené všetky oficiálne styky s kontinentálnou Čínou, takže bol priamy vplyv čínštiny na japončinu do určitej miery utlmený.

Následkom zastavenia vysielania posolstiev vznikol priestor pre vycibrenie toho, čo Japonci prijali z kontinentu. Pre túto prácu je zaujímavé predovšetkým písmo, teda písomné pamiatky. Ako možno vypozerovať z faktov vyššie, vznik a aktívne využívanie *kany* začalo v 9. storočí a rozmach diel v nej napísaných bol približne na prelome tisícročí. To sa zhruba prekrýva so zrušením vysielania posolstiev do Číny, kde vtedy dynastia *Tó* (唐, čín. *Tchang*) stála na pokraji rozpadu, čo sa naozaj udialo v roku 907,⁴⁸ takže nebolo náročné presvedčiť cisára, aby už žiadne ďalšie posolstvá nevysielal.

Man'jógana bola v tomto období úplne vytlačená do úzadia a na jej miesto nastúpila *kana*, používanie ktorej bolo vymedzené pre špecifické účely, teda *katakana* bola využívaná v oficiálnych dokumentoch a *hiragana* v súkromnej korešpondencii. Čínština spolu s *kandži* znakmi boli na cisárskom dvore využívané naďalej a ich znalosť symbolizovala určitý stupeň vzdelanosti, ktorá sa dostávala predovšetkým mužom.

2.4.1 Postavenie *kany*

Ako bolo už niekoľkokrát zmienené, slabičná abeceda sa v klasickej a stredovekej Japonsku hojne využívala. Keďže obsahuje japonskú slovnú zásobu veľmi veľa homoným, písanie *kanou*, konkrétne *hiraganou*, predstavovalo akési podtrhnutie umeleckosti diela a vágnosť či viacvýznamovosť pridávala na jeho kvalite. Okrem súkromnej korešpondencie bola *hiragana* využívaná na písanie *japonskej poézie* (和歌, *waka*), ktorá mala vďaka mnohoznačnosti a symbolike vysokú umeleckú hodnotu. *Denníky* (日記, *nikki*), *príbehy* (物語, *monogatari*) či *črty* (隨筆, *zuihicu*) boli v tomto období takisto obľúbenými literárnymi žánrami a boli písané poväčšine ženami.

46 Neskôr v stredoveku (v obdobiach *Muromači* (室町時代, *Muromači džidai*), 1333-1573, a *Azuči-Momojama* (安土桃山時代, *Azuči-Momojama džidai*), 1573-1600, pôsobili v Japonsku vzdelaní čínski mníši (po obnovení vzťahov s Čínou v roku 1401), ktorých zásluhou vošlo do známosti (najmä v zenových kláštoroch *gosan*) okrem iného i neokonfucianstvo, ktoré sa potom vďaka hotovým komentárom k sútrám či prekladom mohlo v nadchádzajúcom období *Edo* rýchlo rozvíjať.

47 Politika *sakoku* (鎖国), obdobie národnej izolácie, zakazovalo prichádzať a odchádzať z Japonska. Pretrvávalo počas obdobia *Edo* (1600-1868) v rokoch 1639-1854.

48 FAIRBANK, pozn. 11, s. 146-149.

Katakana oproti tomu plnila technickejšie účely a až do druhej svetovej vojny sa využívala ako gramatický sprievod ku *kandži* znakom (potom bola nahradená *hiraganou*). Predtým, než bola takto využívaná, sa ako pomôcky pri čítaní čínskych textov (kvôli odlišnej gramatike) využívali tzv. bodky *okototen* (ヲコト点), ktoré, podľa toho, na akú časť znaku sa pridali, vyjadrovali japonské gramatické funkcie.⁴⁹ Podobne japonskí vzdelanci využívali aj bodky *kaeriten* (返り点), ktoré indikovali japonský slovosled. Tieto pomôcky (bolo ich viac) boli následne nahradené *katakanou*, ktorá neskôr začala byť zapisovaná priamo za koreň slova, čo dalo vzniknúť *zmiešanému zápisu kandži a kany* (仮名交じり文, *kana madžiri bun*). Predpokladá sa, že sa zmiešaný zápis vyvinul približne v 11. storočí.⁵⁰

Tento spôsob zápisu sa v princípe zachoval až do súčasnosti, pretože mnohoznačnosť japončiny je možné v normálnych textoch odlišiť iba *kandži* znakmi. Tieto však neobsahujú gramatické funkcie, takže potrebujú sprievodnú *kanu*, ktorá im ich dokáže poskytnúť, či už v podobe gramatického chvostu slova (送り仮名, *okurigana*) alebo gramatickej prípony, *častice* (助詞, *džoši*), určujúcej vzťahy medzi jednotlivými vetnými členmi. *Kana* sa tiež môže dopisovať ku *kandži* a určovať (vymedzovať) tým ich čítanie. Známa je pod označením *furigana* (振り仮名). Hoci bola veľmi dlho využívaná ako *okurigana* či *častica katakana*, v súčasnosti sa na túto funkciu využíva *hiragana*.⁵¹

2.4.2 Kanbun

Keďže sa vzdelanie dostávalo skôr mužom, než ženám, títo naďalej pre svoju tvorbu využívali *kandži* a čínštinu. Síce boli diela čínskych klasikov v obľube aj naďalej, Japonci nezostávali len pri ich čítaní. Rozhodli sa totiž využívať klasickej čínštiny pre vlastné potreby, či už počas písania oficiálnych dokumentov, cestovných denníkov či čínskych básní *kanši* (漢詩). Táto napodobnenina klasickej čínštiny však mala svoje zvláštnosti, pretože bola prispôbená (napríklad po gramatickej stránke) potrebám japončiny. Vznikol tak štýl *kanbun* (漢文), čínske písanie, ktoré sa tešilo obľube až do polovice 20. storočia.⁵² Deformovanie klasickej čínštiny pre potreby vlastného jazyka nebolo však nič neobvyklé či prevratné; podobné tendencie pretrvávali v tej dobe aj v Kórei a sú známe pod názvom *kukecu* (口訣, kór. *gugjöl*).⁵³

Protikladom ku *kanbun* bolo v predchádzajúcej časti zmienené písanie v japončine, teda *wabun*

49 WATANABE, pozn. 20, s. 63-64.

50 SATAKE. *Nihongo o širu/migaku: Kotoba no hjóki no kjókašo*, s. 51-53.

51 VOCHALA, pozn. 30, s. 80-82.

52 ŠIRAKAWA, pozn. 24, s. 203-205.

53 HANNAS, pozn. 38, s. 56-57.

(和文), s ktorým súvisí najmä tvorba literárnych diel v *hiragane*. *Kanbun* sa pokladá za mŕtvý jazyk, pretože má svoje nemenné pravidlá a tieto sa od pôvodnej čínštiny⁵⁴ líšia natoľko, že je možné celý systém označiť za odlišný jazyk.

2.5 Vplyv *kandži* na vývoj japonského jazyka

Ako postupovalo obdobie *Heian*, rovnako tak rástlo aj zastúpenie *kandži* v japonskej slovnej zásobe. Bolo to nielen *man'jóganou* a nielen písaním v štýle *kanbun*. Svoj podiel si znaky vybrali aj na vyjadrovanej (hovorenej či štylistickej) forme jazyka, kedy sa začínali miešať japonské slová s tými sino-japonskými. Znalosť znakov a čínštiny sa považovala za symbol vzdelanosti, a preto mali vzdelaní ľudia tendenciu používať čínske (pojapončené, teda sino-japonské) slová namiesto ich japonských ekvivalentov.⁵⁵

Tento trend skúmal napríklad *OKAI Šingo*, ktorý porovnával tri významné diela obdobia *Heian* a vyhľadával v nich zastúpenie sino-japonských slov. Ako prvého zobral reprezentanta zo začiatkov japonskej literárnej tvorby, *Príbeh o zberačovi bambusov* (竹取物語, *Taketori monogatari*), zo začiatku obdobia *Heian*. Druhým boli *Dôverné zošity* (枕草子, *Makura sóši*) napísané v strede obdobia a napokon *Príbehy z minulosti* (今昔物語, *Kondžaku monogatari*) z jeho konca. Výsledky boli jednoznačné – postupom času zastúpenie sino-japonských slov v japonských textoch rapídne narastalo.⁵⁶

Do japonskej slovnej zásoby sa tak dostávali slová rôznych druhov, napríklad abstraktné pojmy, ktoré sa dovtedy v starej japončine vyskytovali iba v obmedzenej miere (napr. *dobro* (*josa*), *krása* (*mijabi*), *zručnosť* (*takumi*) ap.) a veľa ďalších bolo preto prijatých z čínštiny. Buď k nim vznikol japonský ekvivalent následne po prijatí znaku (podľa jeho významu), alebo sa prijal aj so sino-japonským čítaním, napríklad pojem pre *lásku* (愛, *ai*). Je zrejmé, že podobne boli prijímané aj budhistické pojmy.⁵⁷ *TÓDÓ* vo svojej knihe uvádza vznik japonského pomenovania *Budha* (仏, *Hotoke*) nasledovne: „*Sanskritské Budha sa najskôr foneticky prepísalo do čínštiny v neskorom období Kan ako 浮图 (čín. Fu-tchu), v období troch kráľovstiev ako 仏陀 (čín. Fo-tchuo), z ktorého sa začalo používať iba 仏. V japončine z toho chybné spravili 浮图家 (Futoke) a 仏家 (Bukke), kde sa Bukke začalo volať Hotoke.*“⁵⁸

54 Pod pojmom *čínština* v tomto texte myslím pojem *písaná čínština* (文言, čín. wen-jen), ktorá bola klasická forma čínštiny, využívaná len na zápis (nehovorilo sa ňou). Jej japonský ekvivalent je práve *kanbun*.

55 FRELLESVIG. *A history of the Japanese language*, s. 284-289.

56 TÓDÓ, pozn. 4, s. 135-136.

57 SHOPEN. *Languages and their speakers*, s. 243-249.

58 TÓDÓ, pozn. 4, s. 138. Pridaný znak 家 (v tomto prípade čítaný *ke*) sa v japončine zvykne používať ako prídomek za slová, kde má väčšinou čítanie *ka*. V preklade to môže byť “-ista”.

Tieto sino-japonské slová neovplyvnili iba slovnú zásobu, ale i samotnú gramatiku japončiny. Ako príklad možno uviesť prídavné mená, ktoré v japončine končili väčšinou na *-i* a na rozvíjané slovo sa napájali priamo. Po prijatí sino-japonských prídavných mien sa tieto začali napájať pomocou častice *na*, prípadne pomocou *to šite*, čím získali formálnejší charakter. Ale ako v prípade bežných slov (príklad vyššie), i tu sa stávalo, že boli vytvárané japonsky znejúce prídavné mená, ktoré mali pôvod v tých sino-japonských, príp. boli vytvorené priamo z čínskych slov. Podobne ako adjektíva na tom boli aj sino-japonské slovesá, ktoré sa tiež museli napájať do viet pomocou pomocných slovičiek, pretože ak by stáli samostatne, plnili by úlohu podstatných mien (keďže opäť nemali koncovku, ktorá je v tomto prípade príznačná pre slovesá).⁵⁹

Takto a podobne ovplyvňovali *kandži* znaky japončinu v rámci písanej i hovorenej formy. Nedá sa povedať, že by sa po skončení obdobia *Heian* prestala japončina transformovať. Práve naopak. Jazyk je živý organizmus a vyvíja sa rokmi postupne a prirodzenou cestou, reagujúc na podnety, ktoré prichádzajú z vonka i zvnútra. Toto sa nevzťahuje iba na japončinu, ale na každý jeden z jazykov sveta.

Nakoľko sa práca venuje postaveniu a tendenciám v používaní *kandži*, je príhodné opustiť nateraz klasické obdobie i stredovek a presunúť sa do obdobia predmoderného až moderného Japonska, kedy sa Japonci aktívne zaujímali o lingvistiku a problém zápisu vlastného jazyka sa stal jednou z hlavných diskutovaných tém. Je to dôležitý predel medzi minulosťou a súčasnosťou.

59 TÓDÓ, pozn. 4, s. 141-148.

3 *Kandži* v predmodernom a modernom Japonsku

Za predmoderné Japonsko sa označuje obdobie *Edo* (江戸時代, *Edo džidai*), kde vtedy v rokoch v rokoch 1603-1868 vládol *šógunát* rodu *Tokugawa*. Krajina bola počas tohto obdobia (presnejšie v rokoch 1639-1854) uzatvorená pred svetom v tzv. politike *uzamknutej krajiny* (鎖国, *sakoku*) a nakoľko bolo Japonsko od iných krajín izolované, malo možnosť opäť rozvíjať tradičnú kultúru bez väčšieho vplyvu Západu či ázijského kontinentu.

V Japonsku bola vtedy literatúra rozšírená aj medzi nižšie vrstvy ľudí a na písanie sa využívali štyri štýly: *wabun*, ktorý predstavoval záznamy v japončine (zápis v *kane*), *kanbun*, čínske písanie (zápis v *kandži*), *sóróbun* (候文)⁶⁰, ktorý sa využíval v korešpondenčnom štýle (mal svoje vlastné pravidlá) a napokon *wakan konkóbun* (和漢混淆文), zmiešaný zápis japonský a sino-japonský (písaný pomocou *kana madžiri bun*). Posledný z nich bol obľúbený medzi známymi japonskými spisovateľmi (písal ním napr. *IHARA Saikaku*), využíval sa v rozprávkach i kronikách a nachádzali sa v ňom nielen oficiálne či spisovné znakové zloženiny, ale tiež hovorové prvky, čiže všetko, čo sa v japonskom jazyku vyskytovalo.⁶¹ Azda i preto sa stal základom, na ktorom bol založený moderný zmiešaný zápis japončiny v *kandži* a *kane*.

Prvé filologické pokusy⁶² sa v období *Edo* objavili v 18. storočí, k čomu sa viaže národná veda *kokugaku* (国学)⁶³ a meno jej významného predstaviteľa, *MOTOORI Norinaga*. Skutočne aktívny jazykový život nastal až potom, čo komodor Matthew C. PERRY prinútil japonský *šógunát* v roku 1854 zrušiť národnú izoláciu, čoho dôsledkom sa začali do Japonska vo veľkom počte dostávať ľudia z cudziny, nové technológie a myšlienkové smery, ktoré, spolu s transformáciou politickou i sociálnou, mali vplyv nielen na vývoj japončiny, ale tiež na vývoj japonskej kultúry a života v Japonsku ako takého.

Otázka jazyka a zápisu japončiny bola páľčivou témou najmä koncom obdobia *Edo* a začiatkom obdobia *Meidži* (明治時代, *Meidži džidai*), ktoré trvalo v rokoch 1868-1912, a preto som tieto dve éry zlúčil do jednej kapitoly, hoci sa v niektorých učebniciach dejepisu končia staré dejiny obdobím

60 Štýl *sóróbun* bol známy už v stredoveku. Všetky *libretá* (*jókjoku*) pre divadelné hry *nó* (能) boli písané týmto štýlom.

61 KRAEMEROVÁ, pozn. 42, s. 47-49.

62 Počas celého procesu osvojovania si čínskych znakov museli Japonci premýšľať o vlastnom jazyku, o skladbe čínštiny a predovšetkým o skladbe japončiny samotnej či jej gramatiky.

63 *Kokugaku* (národná veda) skúmala klasické japonské spisy a venovala sa šintoizmu. Postupom času získala nacionalistický charakter a jej skúmanie malo za úlohu potvrdiť najvyššiu zvrchovanosť cisára ako potomka bohov. Medzi ďalšie známe vedy v období *Edo* patrila *kangaku* (漢学), ktorá skúmala čínštinu a čínskych klasikov a v Japonsku boli v tom období rozšírené aj *rangaku* (蘭学), teda *holandské štúdiá*, zaoberajúce sa západnými vedami (napr. európskymi).

Edo, moderné začínajú obdobím *Meidži* a pokračujú do súčasnosti. Za moderné Japonsko som si pre potreby tejto práce dovolil označiť Japonsko v rokoch 1868-1945, keďže sa po skončení druhej svetovej vojny opätovne rozhybal jazykový život v Japonsku a priniesol ďalšie dôležité reformy a zmeny.

3.1 Jazykové hnutia v predmodernom a modernom Japonsku

Spolu s tým, ako sa začali do Japonska po jeho otvorení dostávať veci zo západu, najmä z Európy a Ameriky, Japonci sa viac konfrontovali s cudzími jazykmi a inými spôsobmi zápisu hovorenej reči. Výsledkom aktívneho zaujímania sa o cudzí i vlastný jazyk preto vznikali rôzne jazykové hnutia, ktoré sa snažili tlačiť na formujúcu sa japonskú vládu a dosiahnuť požadovaných zmien. Dôvodov pre vznik hnutí bolo viacero – nespokojnosť s *kandži* znakmi a ich veľkým počtom (keďže si Japonci uvedomili, že ľuďom v Európe stačí na zápis vlastného jazyka zhruba 30 písmen), nepraktickosť zápisu japončiny napr. pomocou kníhtlaču (neskôr počítača), rozdiely medzi písanou a hovorenou japončinou a pod. Boli to napríklad: *argument za zrušenie kandži* (漢字御廃止之議, *kandži onhaiši no gi*), *hnutie za zjednotenie hovoreného a písaného jazyka* (言文一致運動, *genbun ičči undó*) či rôzne iné spisy a teórie o tom, ako by sa mal počet *kandži* buď obmedziť, alebo by sa malo prejsť na zápis výhradne v *kane*, poprípade iba v latinke (ローマ字, *rómadži*). V roku 1887 preto zaznel návrh ministerstva školstva s dvomi tisíckami odporúčaných znakov, ktoré sa mali vyučovať na základných školách.

Otázku písania rozhybal práve *argument za zrušenie kandži*, ktorý bol z roku 1866 (teda ešte z obdobia *Edo*), v ktorom *MAEDŽIMA Hisoka* apeluje na to, aby sa čínske znaky z japončiny obmedzili a následne zrušili úplne.⁶⁴ Ako alternatívny zápis bola navrhnutá slabičná *kana*, čoho následkom sa v roku 1873 začali vydávať noviny písané výhradne *hiraganou*. Nazývali sa *Mainiči hiragana šinbun*.⁶⁵ Hoci boli vydávané iba jeden rok, získali mnoho ohlasov, či už negatívnych alebo pozitívnych, a *ŠIMIZU Usaburó* v roku 1874 vydal svoje dielo, v ktorom pojednával o písaní *hiraganou* (a obhajoval ho), s názvom *Hiragana no secu*. Myšlienky sa chopili aj ďalší a v roku 1883 vzniká *združenie za používanie kany* (かなのくわい, *kana no kai*), ktorého vidinou bolo zapisovanie japončiny výhradne *hiraganou*.⁶⁶

Medzi ďalšie nápady patrí *šúkokugo ron* (修国語論) z roku 1869, v preklade *argument za zlepšenie národného jazyka*, ktorého autorom bol *NANBU Jošikazu*, ktorý navrhoval opustiť

64 KARATANI. *Origins of modern Japanese literature*, s. 45-51.

65 ODA. *Nihongoši jókó*, s. 121-123.

66 SEELEY. *A history of writing in Japan*, s. 138-139.

japonské písmo úplne a začať internacionalizáciu tým, že by sa prijala pre zápis japončiny latinka. Odpoveďou na to vzniká v roku 1885 združenie za používanie latinky (羅馬字会, *rómadži kai*),⁶⁷ ktoré (hoci používalo pre zápis japončiny *Hepburnovu transkripciu*⁶⁸) stálo za vznikom tzv. transkripcie *nihonšiki rómadži* (日本式ローマ字), ktorá sa v Japonsku využíva aj v súčasnosti. Jej iniciátorom bol fyzik *TANAKADATE Aikicu* a v súčasnosti je to jediná transkripcia, ktorá umožňuje spätný prepis do *kany*.⁶⁹

Hnutie za zjednotenie hovoreného a písaného jazyka sa dostalo do popredia koncom 19. storočia a poukazovalo na trend, ktorý nastúpil už v stredovekom Japonsku. Tým boli odlišnosti v zápise japončiny, či už na úrovni *konvencie pre zápis kany* (仮名遣い, *kanazukai*), keďže bola v tej dobe hovorená a písaná japončina značne nejednotná,⁷⁰ alebo využívanie viacerých alternatív *kany* – tzv. *hentaigany* – teda odlišných verzií znakov pre zápis rovnakej slabiky/móry. Hnutie podporovalo veľa známych osobností (napr. *FUKUZAWA Jukiči*) a malo preto relatívne veľký vplyv.

Medzi ďalšími návrhmi bolo dokonca zavedenie nového univerzálneho jazyka (*SAKATANI Hadžime*, 1874).⁷¹ Japonská vláda musela reagovať na ohlasy lingvistov, filozofov, vzdelancov i širšej verejnosti a v roku 1900 preto vyhlásila 1. reformu záznamu japončiny.

3.2 Postavenie *kandži* v rokoch 1900-1945

Množstvo ohlasov proti znakom a všeobecne nejednotnosti v zápise japončiny sa stali neskôr známe pod pojmom *problém znakov národného jazyka* (国語国字問題, *kokugo kokudži mondai*) a tento pretrvával až do konca druhej svetovej vojny. V rokoch 1900-1945 sa síce vyskytli pokusy tieto problémy vyriešiť, ale výsledky neboli efektívne a nie každé rozhodnutie sa stretlo s veľkým prijatím. Nakoľko však povojnové reformy zakladali na niektorých rozhodnutiach či návrhoch z predvojnového Japonska, je možné tvrdiť, že sa jednalo o obdobie, kedy bolo nutné vyformovať aspoň približnú predstavu o tom, ako naložiť so znakmi a zápisom japončiny. Napriek tomu, že veľa ľudí navrhovalo zrušenie *kandži* znakov a zavedenie zápisu výhradne v *kane* či v latinke, japonská vláda tieto požiadavky ignorovala. Ako reakcia na tlak zo strany verejnosti bola v roku 1900 vydaná 1. reforma záznamu japončiny.

67 ÓŠIMA, pozn. 5, s. 227.

68 Transkripcia znamená prepísanie slov nejakého jazyka do cudzej reči, napríklad *kanu* do latinky. *Hepburnova transkripcia* (ヘボン式ローマ字 *Hebonšiki rómadži*) bola prvýkrát použitá v japonsko-anglickom slovníku z roku 1887 a vypracoval ju Američan James C. HEPBURN. U nás je známa ako anglická transkripcia. V tejto práci je pre prepis japonských výrazov využívaná (neoficiálna) česká/slovenská ortografická transkripcia.

69 BAREŠOVÁ. *Problematika české transkripce japonštiny a pravidla jejího užívání*, s. 17.

70 Napríklad vyššie uvedené かなのくわい sa zapisuje *kana no kuwai* a číta *kana no kai*.

71 SEELEY, pozn. 66, s. 142.

Táto obsahovala tri hlavné body. Ako prvá bola navrhnutá normalizácia a obmedzenie *kany*, teda eliminovanie rôznych druhov *hentaigany*, ktoré už mali svoje alternatívy.⁷² V rámci toho bol napríklad zo znaku 𐄂 (*mu*) odvodený znak 𐄃 (*n*), jedna z jeho verzií *hentaigany*, ktorý zaujal v *kane* samostatné miesto a funguje tak i dnes. Ďalej bol počet *kandži* znakov, vyučovaných na základných školách, obmedzený na 1200, čo prispelo k zvýšeniu všeobecnej vzdelanosti. A ako tretí bod bola navrhnutá nová *konvencia pre zápis kany*, teda sa jednalo o snahu konečne zjednotiť písaný a hovorený jazyk, čo sa však po zavedení reforiem stretlo so silným odporom zo strany konzervatívov a vyvrcholilo tým, že bol nový spôsob zápisu v roku 1908 zrušený a vrátený na ten pôvodný.⁷³ Ako je v Japonsku bežné, nesplnenie predsavzatých cieľov na 100 % je vnímané ako neúspech a ako neúspešné boli kvôli tomu vnímané i tieto reformy.

Neúspech roka 1900 tak, spolu so silnejúcim nacionalizmom, zabránil zavádzaniu ďalších reforiem či zásahov do zápisu japončiny. Situácia, v ktorej sa zápis nachádzal, bola braná ako výsledok dlhého procesu v rámci japonskej histórie, čiže bola vládou do určitej miery ochraňovaná a podporovaná. Vyskytli síce návrhy s ďalšími zoznamami odporúčaných znakov či výzvy k aktívnejšiemu využívaniu *furigany*, zo strany vlády sa však nedočkali žiadneho potvrdenia ani schválenia.⁷⁴

Za zmienku ale stojí zoznam z roku 1922, v ktorom bolo na *dočasnej komisii pre skúmanie národného jazyka* (臨時国語調査会, *rindži kokugo čósa-kai*) navrhnutých 1962 znakov, ktoré by sa mali v japončine využívať (a ostatné mali byť zrušené). Tento zoznam sa neskôr stal základom pre povojnový zoznam odporúčaných znakov, pre takzvané *znaky náležitého použitia* (当用漢字, *tójó kandži*), zavedené v roku 1946. V roku 1923 boli tiež navrhnuté konkrétne zmeny pre novú *konvenciu pre zápis kany*, ktoré sa takisto neskôr stali akýmsi prototypom pre nadchádzajúce reformy.

72 VOCHALA, pozn. 30, s. 86-87.

73 Súčasná konvencia pre zápis kany bola zavedená až v roku 1946 a od tej z roku 1900 sa do istej miery líši. Napríklad pôvodné prepísanie *Tokia* (jap. *Tókjó*) v *kane* bolo とうきやう (*to-u-ki-ja-u*), čo by sa v konvencii z roku 1900 zapisovalo とーきよー (*tó-kjó*). Pre zápis *Tokia* v súčasnej konvencii vid' kapitolu 4.1. (SEELEY, pozn. 66, s. 143-144.)

74 BREEN. *Writing reforms in modern Japan*. [www2]

4 Reformy japonského písma po druhej svetovej vojne

Ako už bolo uvedené, skutočné reformy zápisu japončiny boli zavedené až po skončení druhej svetovej vojny, teda potom, čo sa sformovala nová japonská vláda a začala americká okupácia (pretrvávajúca v rokoch 1945-1952). Reformami iniciovanými okupačným štábom (SCAP), ktoré sa viažu k roku 1946, je viacero, a pre túto prácu je dôležitá práve tá školská. Jej zavedenie totiž ovplyvňuje i súčasné postavenie *kany* a *kandži* v zápise japončiny, hoci nemožno tvrdiť, že po roku 1946 zostal bezo zmeny. Aktívny záujem Japoncov o ich vlastný jazyk (tzv. *jazykový život* (言語生活, *gengo seikacu*)) v Japonsku pretrváva aj v súčasnosti a zmeny v zoznamoch používaných *kandži* možno vidieť napríklad v rokoch 1949, 1968, 1981 či 2010, čo bude bližšie rozoberané v ďalších častiach tejto kapitoly.

4.1 Súčasná konvencia pre zápis *kany*

Historická konvencia pre zápis kany (歴史的仮名遣い, *rekišiteki kanazukai*) sa vyznačovala, ako už bolo spomínané, určitými rozdielmi medzi hovorenou a zapisovanou japončinou. Síce sa o reformovanie a odstránenie tohto problému snažila japonská vláda už v roku 1900, úspešné zavedenie novej konvencie sa podarilo až počas školských reforiem v roku 1946. Táto moderná konvencia (現代仮名遣い, *gendai kanazukai*, príp. 新仮名遣い, *šin-kanazukai*) sa stretla aj s negatívnymi ohlasmi,⁷⁵ ale nijako to neohrozilo jej zavedenie a následné používanie. Súčasná konvencia sa s drobnou úpravou (v roku 1986)⁷⁶ zachovala až dodnes.

Zmeny sa sústredili predovšetkým na zjednotenie písaného a hovoreného, teda napríklad názov *Tokia* (jap. *Tókjó*), ktorý bol v *kane* počas historickej konvencie hláskovaný ako *とうきやう* (*to-u-ki-ja-u*), bol nahradený novým *とうきょう* (*to-u-kjo-u*), kde, ak si uvedomíme, že „u“ (う) predlžuje predchádzajúcu móru, vidíme, že to skutočne odpovedá čítaniu horeuvedeného slova. Ďalšou príznačnou zmenou bolo vypustenie znakov *kany wi* (ゐ/ヰ) a *we* (ゑ/ヱ), ktoré boli nahradené bežnými znakmi *i* a *e*, keďže ich výslovnosť bola s nimi totožná.⁷⁷

75 Napr. FUKUDA Cuneari vo svojom diele píše nasledovné: „Ja sám som proti povojnovým reformám jazyka nie preto, že by boli „neliterárne“, ale preto, že sú „nejazykovedné“. Aby som to vysvetlil, spisovatelia a literárni autori nie sú výlučne proti reformám. Tých najväčším nepriateľom sú skôr jazykovedci a teda jazykoveda.“ (FUKUDA. *Wataši no kokugo kjóšicu*, s. 10-11.)

76 O zásah do zápisu *kany* nešlo. Upravilo sa iba jej pomenovanie, z 現代かなづかい na 現代仮名遣い, kde sa obe čítajú *gendai kanazukai*. Bolo to pravdepodobne z toho dôvodu, že znak づ (*zu*) sa v súčasnej konvencii takmer nepoužíva (*zu* je zapisované vo väčšine slov ako ず), a preto bolo nahradené daným znakom. Ak by sa však malo prepísať vyššie uvedené slovo v *kane*, znak づ by tam bol.

77 VOCHALA, pozn. 30, s. 89-90.

4.2 Oficiálne zoznamy *kandži* znakov

Snahy zrušiť či obmedziť *kandži* znaky boli, ako bolo uvedené v predchádzajúcej kapitole, už v 19. storočí. Vláda sa o ich obmedzenie v tomto období párkrát skutočne pokúsila, najskôr navrhnutím 2000 znakov na výučbu pre základné školy, potom obmedzením tohto čísla na 1200.⁷⁸ Neskôr, po druhej svetovej vojne, započalo fungovanie oficiálnych zoznamov *odporúčaných znakov* či *znakov pre každodenné použitie*, ktoré sa formujú a sú aktualizované i v súčasnosti. Tieto obmedzenia, na rozdiel od predchádzajúcich návrhov, sú reštriktívne a obmedzujú používanie znakov napríklad v oficiálnej tlači či dokumentoch (čiže sa nevzťahujú iba na vyučovanie, ale na ich samotné používanie).⁷⁹

4.2.1 Znaký náležitého použitia

Ako prvý oficiálny bol v roku 1946 zverejnený zoznam *znakov náležitého použitia* (当用漢字, *tójó kandži*), ktorý obsahoval 1850 znakov. Tieto mali byť využívané napríklad v oficiálnych dokumentoch či v učebniciach, takže mali presne stanovenú funkciu. Zoznam bol obmedzený na používanie len tých najčastejšie sa vyskytujúcich znakov, či už v bežnom využívaní⁸⁰, alebo počas každodennej komunikácie. Takisto boli niektoré znaky zjednodušované a počet ich čítaní obmedzený, čo malo za následok nielen postupné zvyšovanie gramotnosti, ale aj vlnu kritiky zo strany jazykovedcov či spisovateľov, ktorým chýbajúce znaky spôsobovali rozličné komplikácie.

Napriek tomu, že zo strany vlády sa jednalo o snahu obmedziť a postupne úplne zrušiť *kandži* znaky,⁸¹ táto snaha im nevyšla, pretože sa zoznam s *tójó kandži* stal akýmsi stavebným kameňom pre ďalšie oficiálne zoznamy znakov, s ktorými sa môžeme stretnúť i dnes, napríklad pre *znaky vyučované v školách* (教育漢字, *kjóiku kandži*) či *znaky využívané v menách* (人名用漢字, *džinmeijó kandži*).

V roku 1981 boli *tójó kandži* nahradené *znakmi bežného použitia* (常用漢字, *džójó kandži*).

4.2.2 Znaký vyučované v školách

Znaký vyučované v školách (教育漢字, *kjóiku kandži*) boli zahrnuté v *tójó kandži* už v roku 1946

78 KRAEMEROVÁ, pozn. 42, s. 29.

79 SUGIMOTO. *The Cambridge companion to modern Japanese culture*, s.67-69.

80 Pod týmto pojmom je zahrnutá napríklad oficiálna tlač, masmédiá, nápisy na obchodoch či krstné mená.

81 ACUDŽI, pozn. 2, s. 142-144.

a jednalo sa o minimálny základ pre žiakov základných škôl o počte 886 znakov.⁸² Znaky sa týkali predovšetkým každodenného života, teda toho, s čím mohli prichádzať denne deti do styku. V roku 1948 bol zoznam od *tójó kandži* oddelený a začal fungovať samostatne (hoci bol v *tójó kandži* i naďalej zahrnutý).

Úpravy v tomto zozname boli celkovo dve, prvá bola v roku 1968 (platná a vyučovaná od roku 1977), kedy bol zoznam s *kjóiku kandži* rozšírený o ďalších 115 znakov (celkový počet znakov stúpil na 996). Druhá úprava prebehla v roku 1982 a počet znakov stúpil na dnešných 1006 (10 znakov bolo zo zoznamu odstránených a 20 nových pribudlo). Tieto znaky sú zahrnuté v oficiálnom zozname *znakov pre bežné použitie*, teda v *džójó kandži*.⁸³

4.2.3 Znaky využívané v menách

Aby bolo možné pochopiť problematiku mien v Japonsku, je nutné si uvedomiť, že až po koniec druhej svetovej vojny v pomenovaní svojich detí nemali Japonci takmer žiadne obmedzenia. Aby dali meno svojmu dieťaťu, stačilo, aby zvolili znaky, ktorými sa bude toto zapisovať, a čítanie, ktoré mu priradili. Toto čítanie nie vždy súviselo s bežným čítaním daného znaku a znaky sa tu uplatňovali ako tzv. *atedži* (当て字)⁸⁴, teda buď foneticky, alebo významovo.

Obmedzenie všetkých znakov na konečné číslo 1850 bol obrovský zásah do dávania mien svojim deťom a i preto musela vláda urobiť ústupok a napokon v roku 1951 zaviesť takzvaný zoznam so *znakmi využívanými v menách* (人名用漢字, *džinmeijó kandži*), ktorý obsahoval 92 znakov mimo *tójó kandži*, ktoré mohli rodičia využívať na dávanie mien svojim deťom.⁸⁵

Tento zoznam je najživší zo všetkých, pretože sa v ňom relatívne často upravuje počet znakov. Zmeny sa udiali v rokoch 1976 (pridaných 26 znakov), 1981 (odobraných 8, pridaných 54 znakov), 1990 (pridaných 118 znakov), 1997 (pridaný 1 znak), 2004 (pridaných 699 znakov), 2009 (pridané 2 znaky) a 2010 (odobratých 129, pridaných 5 znakov).

V súčasnosti obsahuje zoznam s *džinmeijó kandži* 861 znakov a nie je zahrnutý v zozname s *džójó*

82 Základná škola v Japonsku trvá 6 rokov, takže sa žiaci v priebehu šiestich rokov majú za povinnosť všetky *kjóiku kandži* (spolu s *kanou*) naučiť. Štúdium zvyšku znakov zo zoznamu *tójó kandži* (dnes *džójó kandži* (viď 4.2.4)), pokračuje počas nižšej strednej školy (3 roky).

83 GOTTLIEB, pozn. 44, s. 81-86.

84 O *atedži* bližšie pojednáva kapitola 5.2. Ako príklad je možné uviesť meno 美智子 (*Mičiko*), ktoré vzniklo „vyhlásovaním“ čítania jednotlivých znakov (znakmi *krása*, *múdrosť* a *dieťa*). Samotné *miči* znamená *cesta*, čo mohol byť ďalší z dôvodov pomenovania, akurát pre toto čítanie nebol zvolený znak 道, ktorý *cestu* bežne reprezentuje. Iný spôsob sa dá vidieť napríklad pri mene 桜 (*Haru*), kde uvedený znak má čítanie *sakura*, a keďže sakury kvitnú na jar, meno sa číta *haru* (v preklade *jar*).

85 TÓDÓ, pozn. 4, s. 194-197.

kandži; je akýmsi jeho dodatkom.⁸⁶ V zozname je však zahrnutých 212 znakov, ktoré sa v zozname s *džójó kandži* nachádzajú v ich zjednodušenej forme. Napríklad znak pre menovú jednotku *jen* (円) sa nachádza v zozname *znakov pre bežné použitie (džójó kandži)*, avšak v tomto zozname je zahrnutá jeho tradičná forma, teda 圓.

4.2.4 Znaký bežného použitia

Základný zoznam s *tójó kandži* nebol pre každodenné potreby dostačujúci a v roku 1981 bol nahradený zoznamom *znakov bežného použitia* (常用漢字, *džójó kandži*).⁸⁷ Znakov v novom zozname bolo o 95 viac, než v tom predchádzajúcom, čiže ho dovedna tvorilo 1945 znakov. Zmena v tomto zozname prebehla neskôr ešte jedna, a to v roku 2010, kedy bolo z neho odobratých 5 a pridaných ďalších 196 znakov, čoho výsledkom vznikol súčasný počet, čítajúci 2136 oficiálne používaných *kandži*. Tento zoznam sa dá rozdeliť na dve hlavné časti, a to na 1006 tzv. *kjóiku kandži*, vyučovaných na základných školách, a zvyšných 1130 znakov, ktoré sa Japonci učia na nižšej strednej škole.

Hoci fungujú v súčasnosti *džójó kandži* ako určitý základ a smernica pre písanie v japončine, častokrát sú ignorované. Napríklad autori vo svojich dielach bežne využívajú aj znaky mimo oficiálne zoznamy, ku ktorým väčšinou pripisujú *furiganu*, teda *kanu*, ktorá čitateľovi radí, ako sa daný znak či slovo číta.⁸⁸ Z tendencie úprav týchto zoznamov sa nedá vylúčiť, že počet oficiálne používaných znakov bude mať i v budúcnosti rastúcu tendenciu.

4.2.5 Znaký mimo oficiálne zoznamy

Hoci bol počet bežne používaných znakov stanovený, zvyšné znaky z japončiny nezmizli len tak, zo dňa na deň. Nachádzajú sa v starších literárnych pamiatkach alebo dielach tých, ktorí majú o ne aktívny záujem. Všeobecne sa znaky, ktoré nepatria do žiadneho oficiálneho zoznamu, nazývajú *znaky mimo oficiálnych zoznamov* (表外字, *hjógaidži*), a ide o všetky znaky či ich variácie, ktoré boli či sú v Japonsku, hoci nie úplne bežne, využívané.

Na prvý pohľad to môže vyzerať ako ucelený zoznam, opak je však pravdou. Tým, že sú tu

86 Odobraté znaky z rokov 1981 a 2010 boli presunuté práve do zoznamu *džójó kandži*, odkiaľ boli zasa niektoré znaky presúvané do zoznamu s *džínmeijó kandži*. Pridané znaky sa teda nezrušili a ich počet narastá. Tabuľku so zmenami v počte znakov v jednotlivých zoznamoch je možné nájsť v kapitole 5.3.

87 TÓDÓ, pozn. 4, s. 182-184.

88 Problém sa nevyskytuje len v románoch či vedeckých časopisoch, ale napríklad aj v učebniciach. Knihy o japonskej či čínskej histórii obsahujú množstvo pojmov, názvov či mien, ktoré boli zaznamenané v znakoch dnes nepodporovaných; ak ich autor chce spomenúť, musí k nim dopísať aj ich čítanie či vysvetlenie.

všetky znaky, ktoré nie sú nikde inde zahrnuté, je veľmi ťažké spočítať ich či odpovedať na otázku, koľko nezaradených *kandži* vlastne je. Na testoch zo znalosti znakov, ktoré sú spomínané v kapitole 5.3, sa dá na najvyššom stupni stretnúť s vyše 6000 znakmi, čo znamená, že zhruba 3000 z nich sú *hjógaidži*. Je možné predpokladať, že toto je približné číslo najčastejších znakov, s ktorými je možné sa v Japonsku stretnúť. V obsiahlych znakových slovníkoch sa dá dokonca nájsť až 50 000 znakov, z ktorých väčšina je už neštandardná, zabudnutá či mŕtva.⁸⁹

4.3 Zjednodušovanie *kandži* znakov

Od roku 1946 sa *kandži* rozdelili na ďalšie dve skupiny. Tradičný tvar niektorých znakov (旧字体, *kjúdžitai*) bol upravený a vznikli *znaky nového tvaru* (新体字, *šintaidži*), teda znaky zjednodušené. Tieto zmeny neboli príliš razantné a pracovalo sa na nich postupne,⁹⁰ takže prechod na ne bol do istej miery hladký. Bolo to aj preto, že zjednodušované boli len znaky, nachádzajúce sa v oficiálnom zozname vtedajších *tójó kandži*, čiže zmena nezasahovala do tých ostatných. Zmeny v tvare znakov neboli prevratné. Mali určité pravidlá a ľudia s nimi boli už do určitej miery oboznámení. V prípade niektorých sa napríklad jednalo o zavedenie ich skrátenej verzie (略字, *rjakudži*), ktorá bola v predvojnovom období využívaná v prípade písanej formy znaku.⁹¹

Zjednodušovanie malo aj vedľajší dôsledok. Bola ním otázka, čo urobiť so znakmi skupiny *hjógaidži*, ak ich časť bola ako samostatná zjednodušená. Pre lepšie pochopenie tohto problému môže pomôcť nasledovný príklad. Znak, patriaci do *džójó kandži*, 擧, bol zjednodušený na 拳 (zjednodušená bola jeho vrchná časť). Čo potom urobiť so znakom 擧, ktorý nepatrí medzi *džójó* ani *džinmeijó kandži*? Riešenie bolo také, ako bolo spomenuté v predchádzajúcej časti práce – znaky mimo oficiálne zoznamy upravované neboli (a často nebolo zasahované ani do *džinmeijó kandži*). To znamená, že väčšinou sa s horeuvedeným znakom 擧 dá stretnúť v jeho tradičnej forme, hoci sa počas písania možno uchýliť k jeho skráteniu, čiže využitiu *rjakudži* a zapísať ho zjednodušené ako 拳. Všeobecne je rozšírená myšlienka, že sa znaky mimo *džójó kandži* môžu v takýchto prípadoch písať viacerými spôsobmi či variáciami.⁹²

Je príhodné tiež spomenúť podobnú situáciu, ktorá prebehla v Číne, akurát v nej bolo povojnové

89 HENSHALL. *A guide to remembering Japanese characters*, s. xxv.

90 To znamená, že zmeny prišli v rokoch 1946 (zavedenie *tójó kandži*), 1981 (zavedenie *džójó kandži*) a 2010 (úprava *džójó kandži*).

91 ACUDŽI, pozn. 2, s. 144-145.

92 Ako ďalší príklad môže poslúžiť radikál jedla (ľavá časť) v znakoch 飯, 飲 a 飾 vs. 饅, 餛 či 饅. Prvá skupina patrí do *džójó kandži*, a bola preto zjednodušená. Druhá skupina doň nepatrí, a tak zjednodušená nebola. Spomenúť je možno aj znaky 餅 či 餌, ktoré sú síce súčasťou *džójó kandži*, ale dá sa s nimi stretnúť v ich zjednodušených i tradičných variantoch.

zjednodušovanie znakov markantnejšie.⁹³ Tam sa takisto rozdeľujú znaky na zjednodušené (简单字, *kantandži*) a tradičné (繁体字, *hantaidži*) a s tými tradičnými sa možno stretnúť už len na Taiwane.

4.4 Dôsledky reforiem

Je diskutabilné, do akej miery sa dajú vyššie uvedené návrhy, úpravy či obmedzenia považovať za prínosné alebo neprínosné. Jazyk i jeho zápis je živý organizmus a vyvíja sa prirodzenou cestou, akékoľvek zásahy doň prinášajú pre jeho používateľov šok a nutnosť sa prispôbiť. Umelé zavádzanie zmien (i keď len zjednodušení) so sebou nutne nesie dôsledky, dobré i tie zlé. Tie dobré sú väčšinou viditeľné časom, bolo to tak aj v Číne po zjednodušení znakov, v Kórei po začatí aktívneho využívania *hangulu* či vo Vietname po zavedení latinky s upravenou diakritikou. Nová generácia má učenie sa jednoduchšie a krajina na grafe vzdelanosti stúpne. Existujú však aj sekundárne zmeny, pre ktoré možno vidieť určitú neprírodnosť, ktorú reformy zapríčinili. Niektoré z nich (*kakikae*, *mazegaki*, strata ideografického charakteru a vnútornej logiky znakov) budú podrobnejšie rozpísané v kapitole 5.

Takisto ma obmedzený rozsah práce prinútil nerozoberať úplne do dôsledkov niektoré ďalšie zmeny, s ktorými sa zápis japončiny v 19. a 20. storočí stretol, napríklad problematiku kníhtlačí, ktoré sa v Japonsku sporadicky využívali už pred obdobím *Edo*. Nárast využívania kníhtlače v období *Edo* a počas reštaurácie *Meidži* ovplyvnil písmo tiež, napríklad boli štandardizované niektoré druhy *kany* (*hentaigana*) a vydavatelia sa museli vyrovnávať s veľkým množstvom *kandži* znakov, ktorých používanie komplikovalo tlač, nakoľko technika nebola v tomto období dostatočne vyvinutá. Zápis japončiny ovplyvnilo takisto používanie počítačov (najmä v ich začiatkoch), keďže 26 znakov latinky je jednoduchšie a úspornejšie pre počítačovú pamäť, než stovky či tisíce rozdielnych symbolov. Medzi ďalšie komplikácie patrí napríklad používanie telegrafov či SMS správ, ktoré sa stretali v Japonsku s podobnými problémami.

Nie je preto prekvapivé, že sa japonská vláda k reštrikciám uchýlila, a že sa súčasný trend otočil opačným smerom, než sa pôvodne predpokladalo, teda že počet znakov aktívne využívaných v japončine skôr pribúda. Technika sa totiž vyrovnala denným potrebám bežných ľudí a okrem zavedených reforiem nebráni v používaní ľubovoľného počtu znakov dnešným Japoncom takmer nič.⁹⁴

93 ÓŠIMA, pozn. 5, s. 220-225.

94 Takmer nič preto, že súčasná technika (kódovanie JIS alebo Unicode) síce poskytuje obrovské množstvo znakov na využívanie, stále však existujú znaky, ktoré tam nie sú zahrnuté, či už nepoužívané staré čínske znaky, alebo znaky v ich starých skriptoch, teda napríklad v *pečatnom štýle tenšo*, ktoré využívajú už iba odborníci. Títo teda môžu byť do istej miery obmedzení technikou i v súčasnosti.

5 Postavenie čínskych znakov v súčasnom Japonsku

Trend snáh o zbavenie sa *kandži* znakov bol veľmi živý v predmodernom i modernom Japonsku a za jeho vyvrcholenie sa dá považovať rok 1946, kedy vláda vydala už spomenuté reštrikcie a počet využívaných znakov bol umelo znížený na počet 1850. V ostatných častiach kultúrnej sféry juhovýchodnej Ázie boli zavádzané obdobné reformy. Vietnam napríklad v roku 1910 prešiel na používanie latinky s upravenou diakritikou. Čína sa po druhej svetovej vojne rozhodla svoje písmo razantne zjednodušiť a jeho tradičná forma ostala iba na Taiwane, ktorý nie je súčasťou Čínskej ľudovej republiky. V Kórei nastala po jej rozdelení dvojaká situácia – v Severnej Kórei (KĽDR) sa čínske znaky (kór. *hanča*) zakázali úplne a v Južnej Kórei (Kórejskej republike) bolo ich používanie značne obmedzené, čoho dôsledkom sa v oboch štátoch na zápis využíva prioritne len ich slabičná abeceda, teda *hangul*.

Situácia v Japonsku sa však otočila a počet využívaných *kandži* znakov začal znova stúpať (ako sa dá vypočítať z kapitoly 4.2). Dôvodov, prečo sa tak stalo, bolo viacero – jedným z hlavných bol vývoj techniky, ktorý dovolil Japoncom využívať väčší počet znakov napr. na počítači a zjednodušil tak prácu s nimi. Ďalším bola pravdepodobne prirodzená reakcia na umelé zjednodušenie niektorých znakov – jednoduchšie znaky sa ľahšie pamätali, takže sa ich ľudia dokázali naučiť viacej. A tretím, nesporne rovnako dôležitým dôvodom, bol charakter japonského jazyka,⁹⁵ keďže tento obsahuje vysoký počet synonym, ktoré sa dajú od seba odlíšiť len vďaka *kandži*, prípadne je možné tak odlíšiť ich jemné významové odchýlky.⁹⁶

Napriek tomu, že počet oficiálne i neoficiálne používaných znakov narastá, čo sa dá usúdiť zo zmien vo vládou podporovaných zoznamoch znakov, je dôležité najskôr zhrnúť negatívne následky prílišného obmedzenia využívaných znakov v Japonsku, keďže sú nezanedbateľné a je možné sa s nimi stretnúť i v súčasnosti.

5.1 Iracionálne v zápise japončiny

Jeden z prvých problémov, ktorý nastal po reformách z roku 1946, bolo tzv. *mazegaki* (交ぜ書き), *zmiešaný zápis*. Keďže je veľa sino-japonských slov tvorených dvomi či tromi *kandži* znakmi, problém vznikol, keď jeden zo znakov nebol naďalej oficiálne používaný, teda sa jeho použitiu

95 ŠIRAKAWA, pozn. 24, s. 239-241.

96 Ako zaujímavosť môže poslúžiť sloveso *hľadať* (*sagasu*), ktoré sa môže písať podľa významov nasledovne: 探す (*hľadať niečo stratené, pátrať po niekom*) a 探す (*hľadať niekoho/niečo, koho/čo chceme nájsť*). Podobne je na tom sloveso *stretnúť sa* (*au*), kde 会う značí bežné stretnutie sa a 遭う stretnutie sa s niečím negatívnym; ďalšie stretnutie sa, 逢う, sa používa v spojení s blízkymi priateľmi.

museli počas písania vyhýbať. Alternatívy boli tri.

Prvou bolo nahradenie celého slova slovom novým. Táto alternatíva bola však využívaná len v obmedzenej miere. Napríklad žáner, zahŕňajúci detektívne romány a mysteriózne príbehy sa pred vojnou zväčša označoval ako *tantei šósecu* (探偵小説), ale nakoľko znak 偵 nepatril medzi oficiálne používané znaky, celé slovo bolo nahradené novým, takže sa dnes stretáme častejšie s pojmom *suiiri šósecu* (推理小説).⁹⁷

Druhou alternatívou bol práve *zmiešaný zápis*, ktorý sa využíval častejšie. Napríklad slovo pre *dermatológiu*, *hifuka* (皮膚科), obsahovalo znak 膚, ktorý nepatril do oficiálnych znakov, takže musel byť eliminovaný. Namiesto nahradenia celého slova sa však prepísalo len jeho čítanie do *kany*, z čoho vznikol zápis 皮ふ科 (príp. 皮フ科). Vyššie spomenutý *román* by sa tým pádom mohol písať aj ako 探てい小説. V oboch prípadoch tak mizne význam znaku a stráca sa ideografický charakter zápisu, čoho dôsledkom je nutné mechanické naučenie sa daného slova, namiesto jeho „pochopenia“ pomocou znakov v ňom obsiahnutých.⁹⁸

Ako tretia alternatíva slúžilo *kakikae* (書き換え), *nahradené písanie*. Namiesto obmeny celého slova alebo prepísania nepodporovaného znaku *kanou* sa tento znak nahradil rovnako znejúcou alternatívou, ktorá do oficiálneho zoznamu patrila. Znamenalo to väčšinou úplnú stratu logiky slova,⁹⁹ napríklad *usadenina*, japonsky *činden*, sa namiesto 沈澱 začala písať 沈殿 (aby sa vyhlo zápisu 沈でん). Prvý znak znamená *ponorený* a znak 澱 znamená *sediment, kal*, čo dáva slovu logickú štruktúru a odvoditeľný význam. Nový variant ale obsahuje znak 殿, teda *feudálny pán*. Podobné to bolo v prípade slova *zamestnanie*, japonsky *kojó*, ktoré sa namiesto 雇傭 (傭 – *zamestnať*) začalo písať 雇用 (用 – *použiť*). Nahradené znaky v tomto prípade slúžili ako tzv. *atedži*; neniesli význam, ale iba čítanie.

5.2 Funkcia *atedži* v japončine

Atedži (当て字) je, ako už bolo spomenuté v kapitole 4.2.3, využívanie znakov pre ich fonetickú, prípadne významovú funkciu. Ešte predtým, než bude vysvetlená história či funkcia *atedži*, považujem za dôležité graficky znázorniť, ako fungujú fonogramy a morfogramy vo

97 ACUDŽI, pozn. 2, s. 146-150. Je nutné podotknúť, že v súčasnosti je možné stretnúť sa s oboma názvami, keďže sa chýbajúci znak do oficiálneho zoznamu neskôr doplnil. Možno preto sa ich významy nepatrne líšia – do istej miery sa prelínajú a do istej miery odlišujú.

98 Nepodporované znaky z vyššie uvedených príkladov majú nasledovné významy: 偵 – *detektív*, 膚 – *koža*.

99 TÓDÓ, pozn. 4, s. 192-194.

všeobecnosti.¹⁰⁰ Existujú štyri druhy symbolov:¹⁰¹

Zvuk	Význam	Príklad	
-	-	☳	Náhodné obrazce
-	+	♡	Značky a symboly, ikony
+	+	愛	Morfogramy
+	-	[čelo]	Fonogramy

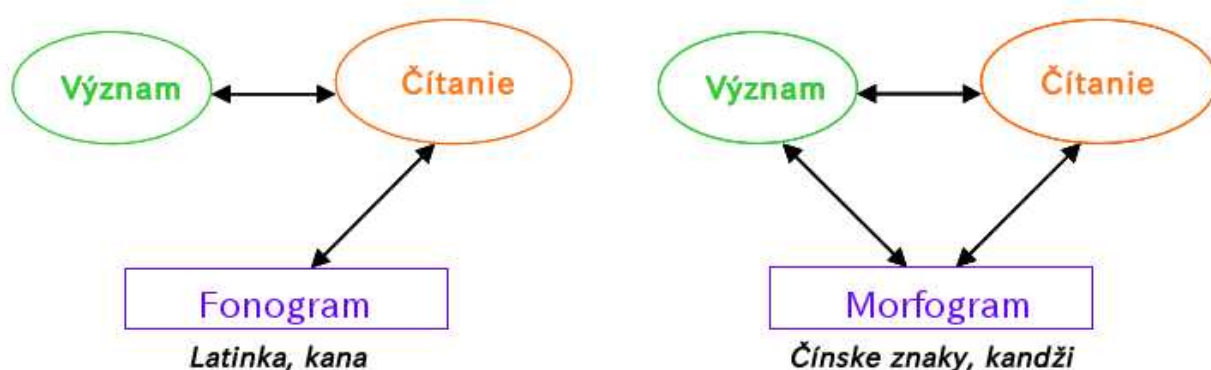
Prvý typ predstavuje náhodné obrazce, ktoré väčšinou nemajú žiadny logický zvuk ani význam, napríklad rôzne línie čiar a podobne.

Druhým typom sú značky a symboly, ktoré buď niečo pripomínajú, a preto je možné im porozumieť (napríklad obrázok stromu), prípadne sa sem radia ikony a rozličné zaužívané symboly (ako vyššie uvedený symbol srdca alebo dopravná značka *daj prednosť v jazde*). Symboly druhého typu tým pádom najskôr pochopíme a až potom dokážeme prečítať.

Tretím typom sú morfogramy, teda čínske *chan-c'*, japonské *kandži*, prípadne iné piktografy, ktoré nesú význam i čítanie zároveň. Znak uvedený v tabuľke (愛) ako morfogram odkazuje k pojmu *láska* a zároveň sa ako fonogram číta *ai*.

Do štvrtej skupiny je možné zaradiť latinku či *kanu* (a rôzne ďalšie hláskové či slabičné abecedy), ktorá nesie zvuk, avšak nenesie význam; ten je nutné v pamäti spojiť so zvukovou podobou jazykového výrazu. V príklade sa nachádza slovo *čelo* – nie je jasné, či sa jedná o hudobný nástroj, čelo postele alebo ľudské čelo. Lepší príklad je možné nájsť v angličtine: slovo, čítajúce sa [eɪt] nekonkretizuje, či ide o slovo *eight* (*osem*), alebo o slovo *ate* (*jedol*).

Pre znázornenie rozdielu medzi fonogramom a morfogramom posluží nasledujúci obrázok:¹⁰²

Pre lepšie pochopenie vyššie uvedeného obrázku si treba uvedomiť vzťah významu a morfogramu v prípade *kandži* znakov a ako sa toto líši od vnímania *kany* či latinky (fonogramu).

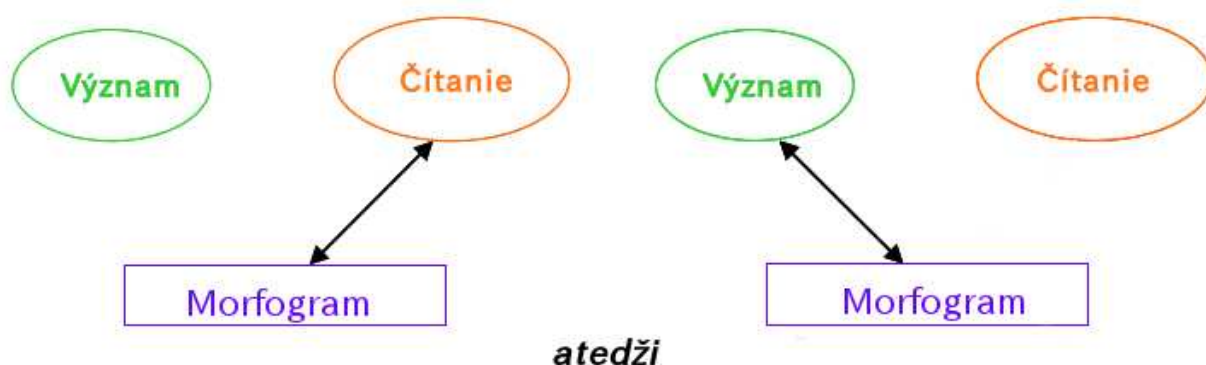
100 Fonogram je zápis fonému (napríklad *igh* čítané *ai* v anglickom slove *high*) a morfogram je zápis morfému (teda napríklad čínsky znak 水 vyjadrujúci vodu).

101 BOLTZ. *The origin and early development of the Chinese writing system*, s. 16-22.

102 SATÓ. *Acquired dyslexia in Japanese: Implications for reading theory*, s. 37.

Ak si Japonec zapamätá, že sa pod znakom 車 ukrýva význam *vozidlo*, tak ak sa s takýmto znakom stretne druhýkrát, prečíta ho *vozidlo*, teda japonsky *kuruma*. V prípade *kanového* zápisu くるま (prípadne クルマ) tam tento vzťah nie je a Japonec si najskôr prečíta *kuruma* a až následne si predstaví význam *vozidlo*. Znak 車 v sebe okrem samotného čítania *kuruma* nesie i sino-japonské čítanie *ša*, využívané v znakových zloženinách. Vďaka tomu sa slovo 電車 chápe doslovne ako *elektrické vozidlo*, číta sa *denša* a znamená *vlak*.

Ak sa obdobná situácia aplikuje na *atedži*, lepšie sa tým uchopí ich charakter – vzťahy medzi významom a čítaním sa rušia úplne a namiesto toho sa znak používa úplne iným spôsobom, čo môže prinášať rôzne komplikácie i pre používateľov svojho rodného jazyka. Na druhú stranu sa dá predpokladať, že práve vďaka *atedži* (použitiu čínskych znakov v písanej forme len pre ich fonetickú časť) sa v Japonsku vyvinula *man'jógana*, z ktorej následne vznikla v súčasnosti používaná slabičná *kana*. *Atedži* je preto neoddeliteľnou súčasťou japonskej kultúry a histórie a predstavuje zvláštne využívanie čínskych znakov špeciálne pre účely japončiny.¹⁰³

Znak je teda využívaný buď foneticky, kde sa berie do úvahy jeho čítanie a význam je ignorovaný, prípadne sémanticky, kde sa ignoruje jeho čítanie. Pre ľubovoľné využívanie znakov; ich čítaní, významov či náznakov, je náročné klasifikovať a pevne vymedziť skupiny *atedži*, do ktorých by sa jednotlivé slová dali rozdeliť. Problematiku *atedži* môžu načrtnúť nasledovné príklady:

- *Nezmysel, detarame* (zápis 出鱈目) – *de* (vyjsť), *tara* (treska), *me* (oko) → fonetické využitie znakov
- *Cigarety, tabako* (zápis 煙草) – dosl. *dymiaca tráva* → sémantické využitie znakov
- *Sora* (meno) (zápis 蒼) – význam znaku *modrý*, obloha je modrá → naznačenie významu znaku
- *Kokoa* (meno) (zápis 心愛) – *koko* (z 心, *kokoro*), *a* (z 愛, *ai*) → naznačenie čítania znakov

103 Fonetické či sémantické využívanie znakov je bežné aj v Číne. Prevzaté slová, ktoré Japonci prepíšu v *katakane*, musia Číňania prepísať foneticky pomocou čínskych znakov. Tieto tak strácajú svoj význam, napr. v názvoch krajín či v prípade prevzatých slov. Ako príklad môže poslúžiť *káva*; japonsky *kóhí* (コーヒー) a čínsky *kcha-fej* (咖啡), alebo *Česko*; japonsky *Čeko* (チエコ), čínsky *Ťie-kche* (捷克). Ako príklad sémanticky využívaných znakov môže byť čínske slovo pre *Facebook*, *Lien-šu* (), teda *tvár-kniha*.

- *Arigatai* (byť vd'áčny) (zápis 難有い) – vytvorené z 有難い (dosl. *je to náročné*) → deviácia¹⁰⁴

Fonetické využitie znakov ako *atedži* je v Japonsku známe aj pod pojmom *kaša* (仮借) a sémantické pod pojmom *tenčú* (転注). Sú to dva zo šiestich spôsobov vytvárania či využívania čínskych znakov, *rikušo*, ktoré boli už spomínané v kapitole 1.1. Pod sémantické využívanie znakov sa dá zahrnúť aj tzv. *džukudžikun* (熟字訓), špeciálne čítanie znakov, ako napríklad:

- *Dnes ráno, kesa* (zápis 今朝) – významy *tento* (今) a *ráno* (朝); sino-japonské čítanie *končó* je ojedinelé.

- *Lavína, nadare* (zápis 雪崩) – významy *sneh* (雪) a *rozpadnutie sa* (崩); sino-japonské čítanie nie je.

Deviácie vo využívaní *atedži* sú (a aj boli, vid' 難有い) v Japonsku rozšírené a zaslúžia si svoje vlastné miesto v tejto práci, pretože je to častokrát hra so znakmi, čítaním či ich významami. V tlačenej forme sa tak vyskytne znaková zloženina a nad ňou čítanie, ktoré jej prideliť autor:

- *Mlieko, miruku* (zápis 牛乳) – bežné sino-japonské čítanie je *gjúnjú*, autor však chcel, aby ho čitatelia čítali ako *miruku* (ミルク). Význam zostáva rovnaký.

- *Želať si, nozomu* (zápis 希望する) – bežné sino-japonské čítanie je *kibó suru*, autor však chcel, aby ho čitatelia čítali ako *nozomu* (望む). Význam zostáva rovnaký.

- *Odpadkový kôš, gomibako* (zápis 護美箱) – znaky 護美 znamenajú *ochraňovať krásu*, bežný zápis je ゴミ箱 (ゴミ je bežný zápis pre *odpad*).

Ty, anata/kimi/omae – čítanie je často pripísané k menu dotyčnej osoby, napríklad *Hanako* (花子). V populárnych komiksoch *manga* sa dá objaviť aj napr. zápis *anata* (あなた) s pripísaným čítaním *jú* (z ang. *you*), čo však už *atedži* nie je a jedná sa o slovnú hračku autora, resp. inú formu deviácie.

Z vyššie uvedených príkladov je patrné, že možnosti, ktoré ponúka zápis v znakoch, sú bohaté na sebarealizáciu a v literárnych dielach ich autori pre oživenie textu zvyknú využívať, hoci to častokrát znamená sťaženie čítania či nelogickosť zápisu. Sú určité zaužívané konvencie vo využívaní *atedži*, neustále sú však tieto hranice posúvané, čo so sebou nesie nielen pozitíva, ale aj negatíva, a to vo forme neusporiadanosti či neporiadku v zápise.¹⁰⁵

5.3 Vplyv modernej techniky na využívanie znakov

Vývoj techniky po skončení druhej svetovej vojny zohral pri využívaní znakov v Japonsku veľkú

104 Takýto spôsob zápisu sa vyskytol v knihe *Wagahai wa neko de aru*, ktorej autorom je NACUME Soseki.

105 Za zmienku stoja najmä tzv. *kirakira nému* (キラキラネーム) a *DQN nému* (DQN ネーム), kedy rodičia pomenovávajú svoje deti zaujímavým slovom, napr. prevzatým z cudzieho jazyka, a následne ho prepíšu vhodným japonským zápisom. Ako príklad poslúži meno *Runa* (月) zo slova *luna*, kde význam znaku je *mesiac* (*cuki*); prípadne meno *Ódži* (宝物), kde význam čítania je *princ* a význam znakov *poklad* (*takaramono*). Čítanie takéhoto mena nie je zrozumiteľné pre bežného človeka, ktorý sa s ním stretne po prvýkrát. Nedá sa z čítania odvodiť a to so sebou prináša množstvo komplikácií.

úlohu. Kvôli komplexnosti zápisu bolo využívanie kníhtlače náročné a i keď bol v roku 1964 vyvinutý prvý tzv. *textový procesor* (značky IBM MT/ST), teda počítač využívaný na písanie, písať sa v ňom dalo iba v latinke a pre potreby japončiny bol nepostačujúci. Prvý skutočne využívaný *textový procesor*, japonsky *wádo purosessa* (ワードプロセッサ, skrátene *wápuro* (ワープロ)), ktorý dokázal transformovať *kanu* na *kandži* (v súčasnosti bežný spôsob písania), bol predstavený až firmou Toshiba v roku 1978, čím sa začal aktívny vývin textových procesorov. V roku 1980 bol predstavený prvý *osobný textový procesor* (パーソナルワープロ, *pásonaru wápuro*).¹⁰⁶

Ak sa zoberie do úvahy fakt, že bolo pôvodných 1850 *tójó kandži* nahradených 1945 *džójó kandži* v roku 1981, do istej miery to korešponduje s nástupom využívania textových procesorov.

Je teda možné predpokladať, že navyšovanie počtu znakov v oficiálnych zoznamoch, spomínaných v kapitole 4.2, priamo súviselo s technickým pokrokom v oblasti informatiky. Hoci neboli textové procesory zo začiatku ideálnymi pomôckami,¹⁰⁷ v Japonsku boli využívané omnoho viac, než v Európe či Amerike. Ak by aj neexistovala žiadna priama súvislosť medzi vývinom textových procesorov a zavádzaním *džójó kandži*, z horeuvedeného grafu zreteľne vyplýva, že počet oficiálne využívaných znakov v Japonsku po tomto míľniku narastal omnoho aktívnejšie, než dovtedy (s 21. storočím a nástupom internetu je nárast znakov ešte patrnejší). Pôvodná myšlienka, že obmedzenie znakov bude predstupňom k ich zrušeniu, bola tým vyvrátená a posledná zmena z

¹⁰⁶ ACUDŽI, pozn. 2, s. 156-162.

¹⁰⁷ Jednotlivé výrobné značky napríklad nedokázali vzájomne čítať medzi sebou elektronické dokumenty, teda dokumenty dokázala správne zobrazit' len tá výrobná značka, v ktorej boli napísané. Kvôli tomu mali rozličné problémy firmy, ktoré používali odlišné výrobné značky, a tak nemohli medzi sebou efektívne korešpondovať.

roku 2010 naznačuje, že *kandži* sú a pravdepodobne aj naďalej budú neoddeliteľnou súčasťou japončiny.

Vďaka vývoju technológií bolo zjednodušené používanie znakov v ich elektronickej podobe, čím sa stali v spoločnosti frekventovanejšie a mali k nim väčší prístup masy. Vývoj informatiky predbehol potreby bežných ľudí a kódovanie japončiny prebehlo niekoľkými zmenami. V roku 1978 zaviedol *Ústav priemyselnej technológie pri ministerstve pre obchod a priemysel* (通商産業省工業技術院), takzvané kódovanie JIS (ジス, *džisu*; *Japanese Industrial Standards*), konkrétne JIS X 0208, ktoré v tej dobe obsahovalo 6349 znakov.¹⁰⁸ V roku 1990 bolo zavedené JIS X 0212 (pre veľký dopyt po ďalších znakoch) a v ten istý rok sa začalo využívať dnes najrozšírenejšie kódovanie Unicode, ktoré obsahuje aj kódy z JIS a má dnes niekoľko desiatok tisíc symbolov.¹⁰⁹ To ďaleko predčí počet tých oficiálne používaných a ľudia tým majú možnosť dostať sa aj k takým znakom, ktoré sú zastaralé, nepoužívané či oficiálne nepodporované, takže k používaniu starých či deviačných zápisov slov majú prístup nielen spisovatelia, ale i ľudia počas bežnej korešpondencie; či už pomocou počítačov alebo mobilných zariadení. Toto je na jednu stranu obrovský pokrok, pretože prístup k veľkému množstvu znakov zvyšuje ich pasívnu znalosť a Japonci dokážu dnes niekoľkými kliknutiami zapísať znak, ktorý by za iných okolností museli písať ručne omnoho dlhšie;¹¹⁰ na druhú stranu je však nesporné, že takéto pohodlné využívanie znakov vedie k oslabeniu ich aktívnej znalosti a písanie znakov ručne je v dnešnom Japonsku skôr výnimočnou záležitosťou.

Vďaka internetu a mobilným zariadeniam, ktoré dnes možnosť zápisu v znakoch bez problémov ponúkajú, sa teda milióny ľudí stretávajú s aktívnym využívaním znakov, hoci v minulosti k nim mala prístup len malá hŕstka. Nielen, ale aj vďaka technike sa charakter znakov postupom času zmenil z náboženského a politického na bežne využívaný korešpondenčný. Znaky tak namiesto vymedzených skupín učencov, mníchov či šľachty majú v súčasnosti možnosť používať milióny Japoncov.

5.4 *Kandži* znaky v 21. storočí

V porovnaní s minulosťou sa dnes berú čínske znaky v Japonsku ako prirodzená súčasť života a hnutia za ich obmedzenie či zrušenie už nie sú také aktuálne ako kedysi.¹¹¹ *Kandži* nie sú naďalej stredobodom pozornosti a snád' i to je jeden z dôvodov, prečo neexistuje veľa kníh, ktoré by rozoberali ich postavenie v súčasnej spoločnosti.

108 KRAEMEROVÁ, pozn. 42, s. 30-31.

109 ELIAS. *Encodings of Japanese*. [www3]

110 LUNDE, pozn. 31, s. 304-309.

111 ACUDŽI, pozn. 2, s. 162-164.

Namiesto ich odsudzovania sa naopak zdvíha vlna záujmu o ne a organizujú sa rôzne testy, zamerané na znalosti *kandži* či ich čítaní v zložených slovách. Medzi najznámejšie patria *skúšky zo znalostí japonských kandži* (日本漢字能力検定, *nihon kandži nórjoku kentei*, skrátene *kanken* (漢検)), ktoré sú každoročne organizované už od roku 1992. Majú desať úrovní a na tej najvyššej (1. úrovni) sa v teste vyskytuje až 6355 odlišných znakov, u ktorých sa testuje nielen ich japonské či sino-japonské čítanie, ale aj špeciálne čítanie v znakových zloženinách a miestnych názvoch či využitie znakov ako *atedži*.¹¹²

Rovnako tak sa možno stretnúť so zoznamom znakov pre cudzincov, ktorí robia medzinárodnú skúšku z japončiny, anglicky JLPT (Japanese language proficiency test), japonsky *nihongo nórjoku šiken* (日本語能力試験), ktorá bola prvýkrát organizovaná už v roku 1984 a v súčasnosti sa koná dvakrát do roka.¹¹³ Má 5 úrovní a jej súčasťou je vyžadovaná znalosť čítania *kandži* – na najvyššej (1.) úrovni ich je 2220, čo do istej miery odpovedá zoznamu *džójó kandži* (2136), akurát jej jednotlivé úrovne nie sú zhodné s jednotlivými úrovňami *džójó kandži*, ktoré sa vyučujú v školách. Je z toho možné usúdiť, že boli zoznamy znakov pre jednotlivé úrovne vytvorené v závislosti od špecifických potrieb skupiny ľudí, pre ktorú boli pripravené. Tam, kde sa japonským deťom najľahšie učia znaky, predstavujúce konkrétne veci či ktoré sa jednoducho píše, tam je pre cudzinca dôležité naučiť sa znak aj pre niektorý z abstraktných pojmov, s ktorými sa v japonskom písanom texte môže stretnúť najčastejšie.¹¹⁴

Ďalšou samostatnou skupinou sú počítačové fonty, pretože ich pôvodné obmedzenia do značnej miery ovplyvňovali tvar znakov. Na začiatku ich využívania boli totiž obmedzené kvôli limitovanému počtu pixelov a ako príklad môže poslúžiť nasledovná ukážka:¹¹⁵

字体表	UCS	JIS2004	JIS90	JISX0213
S-0265	5026	倦	倦	1-23-81
S-0229	50C5	僅	僅	1-22-47
S-0674	5132	儲	儲	1-44-57
S-0054	51A4	冤	冤	1-49-45
S-0217	537F	卿	卿	1-22-10

Znaky v elektronickej podobe tak môžeme vo všeobecnosti rozdeliť na dve skupiny. Prvou sú

112 *Nihon kandži nórjoku kentei*. [www4]

113 *Japanese language proficiency test (JLPT)*. [www5]

114 Napríklad znak pre *šíp* (矢) sa učia žiaci ako druháci na základnej škole a cudzinci sa ho učia až na najvyššom stupni JLPT. Naopak, napríklad znak 映 (zo slova *film* (映画, *eiga*) sa vyučuje až v 6. ročníku základných škôl a cudzinci ho majú už na úrovni N4 (druhej najnižšej). Viac príkladov porovnávania JLPT a *džójó kandži* je možné nájsť v prílohe III.

115 *JIS kandži kikaku* (JIS 漢字規格). [www6]

znaky v *starom štandarde* JIS (旧規格, *kjú-kikaku*), uvedené v tabuľke vľavo, a druhou v *novom štandarde* JIS (新規格, *šin-kikaku*), v tabuľke napravo; ich zmena prišla približne v období prechodu z Windows XP na Windows Vista (rok 2006) a bola urobená na základe ich podoby v čínskom znakovom slovníku *Kóki džiten* (康熙字典, čín. *Kchang-si c'-tien*), v ktorom sú uvádzané takzvané *správne znaky* (正字, *seidži*), teda správne tvary jednotlivých znakov, ktoré sa do istej miery podobajú na ich rukou písané ekvivalenty:¹¹⁶

The image shows two rows of Japanese characters. The top row displays the characters '家' and '叱' from the old JIS standard (left) and the new JIS standard (right). The '家' characters have arrows pointing to the left, indicating the stroke direction. The '叱' characters have arrows pointing to the left and right, indicating the stroke directions. The bottom row shows the characters '家' and '叱' from the new JIS standard, with a horizontal line between them, indicating a comparison of their shapes.

Medzi ďalšie populárne využívanie znakov patrí napríklad každoročné vyberanie *znaku roka* (今年の漢字, *kotoši no kandži*)¹¹⁷ či záujem o kaligrafiu, ktorá približuje dnešným Japoncom i tie znaky a štýly písania, ktoré sa dnes už aktívne nevyužívajú. Ako sa teda dá vypozerovať, znaky sú v 21. storočí pevnou súčasťou nielen písaného jazyka, ale taktiež japonskej kultúry, ako tradičnej, tak tej modernej.

116 THE MINISTRY OF CULTURAL AFFAIRS. *Džójó kandži-hjó*, s. 4-10.

117 *Kotoši no kandži*. [www7]

Záver

Ak sa na problematiku *kandži* znakov nahliada z chronologického hľadiska, je možné vyvodiť, že mnohé z vecí, ktoré dnes vyzerajú nelogické (napr. *atedži*), majú svoje opodstatnenie z minulosti; súčasné využívanie znakov je vlastne výsledkom niekoľkých storočí ich úprav.

Odráža sa to aj na dostupnej literatúre. Kníh o histórii čínskych znakov je relatívne veľa, pretože je obohacujúce spracovávať ich vývoj a sledovať zmeny, či už sémantické alebo fonetické, v rámci plynutia času. Pozorovanie a najmä vyhodnocovanie minulosti dáva (ako to bolo ukázané i v tejto práci) možnosť iného pohľadu na veci súčasné. Ako som predpokladal, o histórii znakov bolo dostupnej literatúry dostatok. Rovnako tak bolo dost' kníh, týkajúcich sa predmoderného a moderného Japonska, nakoľko to bolo obdobie, v ktorom sa samotná existencia čínskych znakov v japončine brala ako príťaž či prekážka. Po vývoji techniky a informačných technológií (80. roky) sa komplikácie s *kandži* znakmi vyskytovali už len v obmedzenej miere, vďaka čomu vznikol priestor pre otočenie dovtedajšej tendencie – obľuba znakov začala narastať a ich problém postupne miznúť. To je pravdepodobne dôvod, prečo nie je veľa kníh, zaoberajúcich sa znakmi v súčasnosti: všetko, čo o nich malo byť napísané, zahŕňa minulosť a ak nepretrváva žiadny markantný problém teraz, nie je dôvod písať o tom knihy.

Osobne to považujem za škodu, pretože dnešný vývin lingvistiky, najmä neurolingvistiky, otvára úplne nový pohľad na *kandži* znaky, najmä po ich významovej stránke, na ktorú určite vplývalo ich zjednodušovanie (strata ideografického charakteru) po druhej svetovej vojne. Predpokladám, že väčšia problematika tým vzniká v Číne, keďže tam boli zmeny rozsiahlejšie, ale nakoľko som spracovával iba Japonsko, neviem potvrdiť ani vyvrátiť svoje tvrdenie. Rovnako tak by mohla byť zaujímavým predmetom ďalšieho výskumu problematika čínskych znakov v Kórei či vo Vietname.

Z práce vyplýva jedinečnosť postavenia čínskych znakov v Japonsku, pretože v rámci celej juhovýchodnej Ázie je to jediná krajina, ktorá prijala cudzie písmo (čínske znaky), upravila si ho na potreby vlastného jazyka a včlenila ho do svojej kultúry natoľko, že sa stalo jej neodlučiteľnou súčasťou. Hoci je kvôli tomu japončina pre zápis náročná, má určitú vnútornú logiku a súvis a práve vďaka *kandži* znakom je možné odlíšiť jej jemné nuansy či upresniť homonymá, ktoré sú v nej vo veľkej miere zastúpené. Predpokladám, že bude počet používaných znakov aj naďalej rásť a hlavnou príčinou bude, tak ako doteraz, pokrok a vývoj techniky.

Resumé

The Japanese language is one of the world's most difficult languages in terms of the writing system, because of its complexity. Japanese writing system consists of three different scripts – two syllabic scripts, generally known as *kana* (*hiragana* and *katakana*) and Chinese characters (*kanji*). The role of Chinese characters in Japanese language is the main topic of this thesis.

The purpose of this thesis is to describe the development of Chinese characters in chronological order and to depict their difficulties and benefits. In other words, it aims to map the development of Chinese characters (the different scripts and position in daily life) in ancient China, their naturalizing in old Japan and their impact on the character of Japanese language. It illustrates the role of Chinese characters as an important influence not only on Japanese literature, but also on the language itself, which means its daily use.

The second part is about the role of Chinese characters in modern and contemporary Japan, as well as its problems or benefits, which are bound by their usage. One of the possible problems are the government's regulations, restrictions of the amount of Chinese characters used in daily Japanese or their simplification after the World War II. But despite these restrictions the popularity of Chinese characters is actually growing, which can be associated with the development of the technology and computer science.

Zoznam literatúry

Pramene:

- THE MINISTRY OF CULTURAL AFFAIRS (文化庁). *Džójó kandži-hjó* (orig. 常用漢字表, *Zoznam znakov džójó kandži*) [online]. 2010 [cit. 9.4.2015]. Dostupné z: http://www.bunka.go.jp/kokugo_nihongo/pdf/jouyoukanjihyou_h22.pdf

Literatúra:

- ACUDŽI, Tecudži. *Šitteokitai kandži no čišiki* (orig. 知っておきたい漢字の知識, *Vedomosti o čínskych znakov, ktoré by sme mali vedieť*). 9. vydanie. Kjóto: Janagihara šuppan, 2005, 178 s. ISBN 4840930619.
- BAREŠOVÁ, Ivona a Monika DYTRTOVÁ. *Problematika české transkripce japonštiny a pravidla jejího užívání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 94 s. ISBN 9788024440170.
- BOLTZ, William G. *The origin and early development of the Chinese writing system*. Pbk. ed. with minor corr. and a new preface. New Haven, Conn: American Oriental Soc, 2003, 205 s. ISBN 9780940490185.
- BROWN, Ju a John BROWN. *China, Japan, Korea: Culture and customs*. North Charleston, South Carolina: BookSurge, c2006, 191 s. ISBN 9781419648939.
- FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Prekl. Martin Hála, Jana Hollanová, Olga Lomová. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998, 656 s. Dějiny států (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 8071062499.
- FRELLESVIG, Bjarke. *A history of the Japanese language*. New York: Cambridge University Press, 2010, 436 s. ISBN 9780521653206.
- FUKUDA, Cuneari. *Wataši no kokugo kjóšicu* (orig. 私の國語教室, *Moja učebňa národného jazyka*). Rozšírené vydanie. Tokio: Čúkó bunko, 2002/03, 370 s. ISBN 11956104644622.
- GOTTLIEB, Nanette. *Language and society in Japan*. New York.: Cambridge University Press, 2005, 169 s. ISBN 0521532841.
- HANNAS, Wm C. *Asia's orthographic dilemma*. University of Hawaii Press, c1997, 338 s. ISBN 9780824818920.

- HENSHALL, Kenneth G. *A guide to remembering Japanese characters*. 1. vydanie. Singapore: Tuttle Publishing Company, 1988. ISBN 9780804820387.
- JAMAŠITA, Kijo. *Gendai nihongo no gokósei jóso* (orig. 現代日本語の語構成要素, *Dôležité prvky pri vytváraní slov v modernej japončine*) [online]. Aojama gakuin daigaku, 2008. [cit. 9.4.2015] Dostupné z: <http://www.agulin.aoyama.ac.jp/mmd/library01/BD81110137/Body/ab40110137.html>
- JOSHI, R. Malatesha, P.G. AARON (Eds.). *Handbook of orthography and literacy*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 2006, 802 s. ISBN 0805846522.
- KARATANI, Kódžin. *Origins of modern Japanese literature*, transl. and ed. Brett de Barry, Duke. Durham: University Press, 1993, 219 s. ISBN 9780822313236
- KRAEMEROVÁ, Alice. *Úvod do japanologie: jazyk a literatura*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, 138 s. ISBN 8024400634.
- LINKE, Angelika, Markus NUSSBAUMER a Paul R. PORTMANN. *Studienbuch Linguistik*. Tübingen: Niemeyer, 1991, 244 s. ISBN 9783484311213.
- LUNDE, Ken. *CJKV information processing*. 2. vydanie. O'Reilly Media, Inc, 2009, 912 s. ISBN 9780596514471.
- NORMAN, Jerry. *Chinese*. New York: Cambridge University Press, 1988, 292 s. ISBN 0521296536.
- ODA, Masaru. *Nihongoši jókó* (orig. 日本語史要講, *Dôležité lekcie z histórie japončiny*). Nagoja: Sankeiša, 2008, 154 s. ISBN 9784883616053.
- ÓŠIMA, Šódži. *Kandži to Čúgokudžin – Bunkaši o jomitoku* (orig. 漢字と中国人—文化史をよみとく, *Čínske znaky a Čňania – porozumenie dejinám kultúry*). Tokio: Iwanami šoten, 2003, 248 s.. ISBN 4004308224.
- SATAKE, Hideo a Kuniko SATAKE. *Nihongo o širu/migaku: Kotoba no hjóki no kjókašo* (orig. 日本語を知る・磨くことばの表記の教科書, *Poznať a zlepšovať si japončinu: učebnica slovných výrazov*). Tokio: Bere šuppan, 2005, 251 s. ISBN 9784860640859.
- SATÓ, Hitomi. *Acquired dyslexia in Japanese: Implications for reading theory* [online]. University College London, 2007, 540 s. [cit. 9.4.2015] Dostupné z: http://discovery.ucl.ac.uk/1334689/1/Hitomi_Sato_PhD.pdf
- SEELEY, Christopher. *A history of writing in Japan*. pbk. ed. Honolulu: University of Hawaii Press, c2000, 243 s. ISBN 9780824822170.

- SHOPEN, Timothy. *Languages and their speakers*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, c1987, 300 s. ISBN 0812212509.
- ŠIRAKAWA, Šizuka. *Kandži hjakuwa* (orig. 漢字百話, *Sto príbehov čínskych znakov*). 9. vydanie. Tokio: Čúó kóron šinša, 2000, 258 s. ISBN 4121005007.
- SUGIMOTO, Jošio. *The Cambridge companion to modern Japanese culture*. New York: Cambridge University Press, 2009, 413 s. Cambridge companions to culture. ISBN 0521706637.
- TÓDÓ, Akijasu. *Kandži bunka no sekai* (orig. 漢字文化の世界, *Svet kultúry čínskych znakov*). Tokio: Kadokawa senšo, 1982, 303 s. ISBN 4047031356.
- TÓDÓ, Akijasu. *Kandži no kako to mirai* (orig. 漢字の過去と未来, *Minulosť a budúcnosť čínskych znakov*). Tokio, Iwanami šinšo, 1982, 205 s. ISBN 4004202051.
- VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vydanie. Praha: NS Svoboda, 1986, 604 s. ISBN 2508886.
- VOCHALA, Jaromír, Miroslav NOVÁK a Vladimír PUCEK. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma, I. díl: vznik a vývoj*. 1. vydanie. Praha 1: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 134 s.
- WATANABE, Minoru. *Nihongoši jósecu* (orig. 日本語史要説, *Dôležité teórie o histórii japončiny*). 4. vydanie. Tokio: Iwanami šoten, 2005, 208 s. ISBN 4000260111.
- WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta, Libuše BOHÁČKOVÁ. *Vějír a meč (Kapitoly z dějin japonské kultury)*. 1. vydanie. Praha: Panorama, 1987., 392 s. ISBN 1109287.

Internetové zdroje:

- www1: http://www.baraka.cz/Baraka/b_3/b_3_uoednicke_zkousky_v_cisaos.html
- www2: <http://www.sljfaq.org/afaq/written-language-reforms.html>
- www3: <http://www.sljfaq.org/afaq/encodings.html>
- www4: <http://www.kanken.or.jp/kanken/outline/degree.html>
- www5: <http://www.jlpt.jp/about/index.html>
- www6: <http://teamcroud.fc2web.com/vistajis2004.htm>
- www7: http://www.kanken.or.jp/project/edification/years_kanji.html

Prílohy

Príloha I.

Grafické znázornenie vývinu konkrétnych znakov v rámci jednotlivých skriptov [cit. 9.4.2015].

馬 (kôň)

Smerom doprava: znázorňovaný predmet, *kókocu modži*, *kinbun*, *tenšo*, *reišo*, *kaišo*

(繪)	甲骨	金文	篆書	隸書	楷書
					

<http://langsquare.exblog.jp/23894274/>

男 (muž), 女 (žena), 馬 (kôň), 正 (správny), 武 (bojovník), 祝 (oslava), 祭 (festival), 福 (šťastie)

Smerom nadol: pôvodný znak, *kókocu modži* (niekoľko variantov), *kinbun*, *šóten* (*koten*).

	【男】	【女】	【馬】	【正】	【武】	【祝】	【祭】	【福】	
甲骨文									
金文									
小(秦)篆									

<http://ameblo.jp/hanko/entry-10016762030.html>

Príloha III.

Porovnávanie znakov z jednotlivých úrovní JLPT a džójo kandži. Zoznamy som vypracoval samostatne a pre veľké množstvo znakov v nich som vybral niekoľko ukážok podľa úrovni:

Džójo		JLPT	
1. ročník	80	N 5	80
2. ročník	160	N 4	167
3. ročník	200	N 3	370
4. ročník	200	N 2	368
5. ročník	185	N 1	1235
6. ročník	181		
S (stredná š.)	1130		2220
			2136

	Kandži	Džójo	JLPT
1	一	1	5
2	右	1	5
3	雨	1	5
4	円	1	5
5	王	1	3
6	音	1	4
7	下	1	5
8	火	1	5
9	花	1	4
10	貝	1	2
11	学	1	5
12	気	1	5
13	九	1	5
14	休	1	5
15	玉	1	2
16	金	1	5
17	空	1	4
18	月	1	5
19	犬	1	4
20	見	1	5
21	五	1	5
22	口	1	4
23	校	1	5
24	左	1	5
25	三	1	5

	Kandži	Džójo	JLPT
86	何	2	5
87	科	2	3
88	夏	2	4
89	家	2	4
90	歌	2	4
91	画	2	4
92	回	2	3
93	会	2	4
94	海	2	4
95	絵	2	3
96	外	2	5
97	角	2	2
98	楽	2	4
99	活	2	3
100	間	2	5
101	丸	2	2
102	岩	2	2
103	顔	2	3
104	汽	2	1
105	記	2	3
106	帰	2	4
107	弓	2	1
108	牛	2	4
109	魚	2	4
110	京	2	4

	Kandži	Džójó	JLPT
270	客	3	3
271	究	3	4
272	急	3	4
273	級	3	1
274	宮	3	1
275	球	3	3
276	去	3	4
277	橋	3	2
278	業	3	4
279	曲	3	3
280	局	3	3
281	銀	3	4
282	区	3	2
283	苦	3	3
284	具	3	3
285	君	3	3
286	係	3	3
287	輕	3	2
288	血	3	2
289	決	3	3

759	素	5	1
760	總	5	2
761	造	5	2
762	像	5	2
763	增	5	3
764	則	5	2
765	測	5	2
766	屬	5	1
767	率	5	1
768	損	5	2
769	退	5	3
770	貸	5	4
771	態	5	1
772	團	5	2
773	斷	5	3
774	築	5	2
775	張	5	1
776	提	5	1
777	程	5	3
778	適	5	3

	Kandži	Džójó	JLPT
515	殺	4	3
516	察	4	3
517	參	4	3
518	產	4	3
519	散	4	3
520	殘	4	3
521	士	4	1
522	氏	4	1
523	史	4	2
524	司	4	1
525	試	4	4
526	兇	4	2
527	治	4	3
528	辭	4	3
529	失	4	3
530	借	4	4
531	種	4	3
532	周	4	2
533	祝	4	2
534	順	4	2

826	異	6	1
827	遺	6	1
828	域	6	2
829	宇	6	2
830	映	6	4
831	延	6	2
832	沿	6	1
833	我	6	1
834	灰	6	2
835	抃	6	1
836	革	6	2
837	閣	6	1
838	割	6	3
839	株	6	1
840	干	6	2
841	卷	6	2
842	看	6	1
843	簡	6	2
844	危	6	3
845	机	6	2

	Kandži	Džójó	JLPT
1015	依	S	2
1016	威	S	1
1017	為	S	1
1018	畏	S	x
1019	尉	S	1
1020	萎	S	x
1021	偉	S	3
1022	椅	S	x
1023	彙	S	x
1024	違	S	3
1025	維	S	1
1026	慰	S	1
1027	緯	S	1
1028	忝	S	1
1029	逸	S	1
1030	茨	S	x
1031	芋	S	1
1032	咽	S	x
1033	姻	S	1
1034	淫	S	x
1035	陰	S	1
1036	隱	S	1
1037	韻	S	1
1038	唄	S	1
1039	鬱	S	x

	Kandži	Džójó	JLPT
2137	丑	x	1
2138	丞	x	1
2139	乃	x	1
2140	也	x	1
2141	亘	x	1
2142	亥	x	1
2143	亦	x	1
2144	亨	x	1
2145	亮	x	1
2146	伊	x	1
2147	伍	x	1
2148	伶	x	1
2149	伽	x	1
2150	佑	x	1
2151	之	x	1
2152	侃	x	1
2153	侑	x	1
2154	倅	x	1
2155	倭	x	1
2156	偲	x	1
2157	債	x	1
2158	允	x	1
2159	冴	x	1
2160	凌	x	1
2161	凜	x	1